

Erhvervsudviklingen i 1960'ernes Farsø

– en analyse af sognerådets rolle

AF KIM ØRSTED IVERSEN

Danmark gennemgik i 1960'erne og 1970'erne en stor forandring; det var egnsudviklingens årtier, hvor statslige ressourcer blev postet i udviklingen af mindre byer og provinsområder i hele Danmark. Farsø gennemgik netop i 1960'erne en stor udvikling i lighed med nabobyerne Løgstør og Aars. Fra at være en lille landsby i slutningen af 1800-tallet blev den ved kommunalreformen i 1970 hovedby i storkommunen Farsø. I modsætning til Løgstør og Aars, som i 1960'erne fik tilført større virksomheder ved hjælp af egnsudviklingsstøtten, opnåede Farsø kun at tiltrække mindre håndværksvirksomheder fra de små nabobyer. Når Farsø ikke kom med på bølgen af industriudflytninger, skyldes det i høj grad, at sognerådet var fastlåst i gamle mønstre og tankegange. Man manglede visionerne og de rigtige personer til at føre byen fremad i en tid, hvor kommunens primære aktiver, landbruget og stationsbyerne langs jernbanen, blev omlagt og nedlagt. Hovedfokus blev rettet mod sygehuset i Farsø, som det lykkedes at beholde, og et nyt sygehus kunne indvies i 1971. Erhvervsudviklingen blev ikke prioriteret i sognerådet, og initiativet blev overladt til Farsø Borgerforening og i særdeleshed Farsø Erhvervsråd. Erhvervsrådet gjorde en stor indsats, men manglede sognerådets opbakning til sagen, hvormed byen mistede muligheden for at følge Løgstør og Aars i kampen om industriarbejdspladser.

Indledning

1960'erne var et årti fyldt med store forandringer, og i Vesthimmerland kunne stationsbyerne se jernbanetrafikken helt forsvinde eller blive reduceret til ganske få godstog. Jernbanerne havde fra slutningen af 1800-tallet været med til at skabe vækst og fremgang i det gamle landbrugsområde, og nedlæggelsen af jernbanerne markerede en ny tid. Mekaniseringen af landbruget i 1950'erne og 1960'erne vendte også op og ned på de gamle mønstre, og mange landbrugsmedhjælpere måtte se sig om efter andet arbejde. Alle disse ændringer var med til at sætte stationsbyerne under pres, og de enkelte byer måtte prøve at finde nye udviklingsmuligheder.

Farsø blev ramt af begge disse forandringer, da Strandby-Farsø kommune var en udpræget landbrugskommune og nedgangen i beskæftigelsen i netop landbruget skabte et overskud af arbejdskraft. Oveni kom nedlæggelsen af Aalborg-Hvalpsund jernbanen i 1969, som sognerådet til det sidste kæmpede for at beholde, på trods af, at banen hvert år gav underskud. Det lykkedes byen at overvinde disse udfordringer, da byen havde flere strenge at spille på. Amtssygehuset var en stor arbejdsplads, som op gennem 1900-tallet flere gange var blevet udvidet. I 1966 blev en ny medicinsk afdeling opført, mens et helt nyt og moderne sygehus blev indviet i 1971, som sikrede sygehusets overlevelse helt op til i dag. Der var også en forholdsvis stor erhvervsproduktion rettet mod det omkringliggende landbrugsområde, hvor smedeværksteder producerede og reparerede landbrugsmaskiner, mens Andelsmejeriet Fælleslykke, der var et af de største i Nordjylland, bearbejdede mælkeproduktionen. Farsø Maskinværksted og Traktor-Kompagniet importerede traktorer, mejetærskere og de andre maskiner, der ikke kunne produceres lokalt, og forhandlede dem til et stort opland. Den lokale autoforhandler Morten Nielsen forhandlede både personbiler og

Industriekvarteret på Tulipanvej fotograferet i 1981 i forbindelse med Bent Andersens 25 års jubilæum som vognmand. Midt i billedet ses Bent Andersens mange lastbiler og til højre på den modsatte side af vejen ses Farsø Møbelfabrik. Foto: Hedin Luftfoto. I privateje (Bent Andersen).

lastbiler og havde et stort kundegrundlag, der strakte sig langt udenfor bygrænsen. Vognmand Bent Andersen opbyggede fra 1956 en stor vognmandsforretning med fragtruter over hele landet, og han stod i høj grad for at transportere varer til og fra Farsø i 1960'erne og 1970'erne.

Interessant nok blev Farsøs største eksportsucces i 1960'erne og 1970'erne møbler af træ, hvor eksotiske træsorter som teak, palisander og mahogni var de foretrukne. Som så mange andre byer havde Farsø gennem første halvdel af 1900-tallet et par snedkermestre, der producerede møbler til nærområdet. Efter 2. Verdenskrig forsvandt de fleste snedkermestre med en lille lokalfunderet møbelproduktion i takt med at masseproduktionen af møbler for alvor slog igennem. I Vesthimmerland var der imidlertid flere producenter, der fulgte med tiden og udvidede produktionen og eksporterede til både ind- og udlandet. Den mest kendte var Getama i Gedsted, der producerede flere af den internationalt anerkendte møbeldesigner Hans J. Wegeners ikoniske møbler. Herudover var Sannemanns møbelfabrik i Ranum blandt de store møbelfabrikanter, og så var der tre forskellige møbelfabrikker i Farsø.

Farsø Møbelfabrik var ejet af brødrene Harald og Verner Frost, der havde overtaget fabrikken efter faderen. I løbet af 1960'erne udvidede de produktionen, der bestod af møbler af især teaktræ og palisander, og opnåede i 1970 at få egnsudviklingsstøtte til en udvidelse af fabrikken og til

indkøb af nye maskiner. Den anden var Farsø Stolefabrik, ejet af Vilhelm Jørgensen, der koncentrerede sig om spisestoleproduktion af teak og palisander. I midten af 1960'erne producerede fabrikken 8.000 stole årligt. Langt de fleste blev eksporteret til USA, Canada, Frankrig, Vesttyskland og Sverige.¹ Den sidste var Farsø Møbelpolstrerfabrik, der var ejet af Kr. Severinsen, og som lavede polstrede møbler, såsom sofaer og lænestole. Møbelproduktionen var i anden halvdel af 1900-tallet stærkt repræsenteret i Farsø, hvor produktionen i tidens løb blev suppleret med vindues- og køkkenproduktion.

Denne artikel vil koncentrere sig om erhvervsudviklingen i Farsø i 1960'erne og i særlig grad se nærmere på sognerådets rolle heri. Netop dette årti var præget af en stor udvikling i Vesthimmerland, hvor både Løgstør og Aars lykkedes med at udnytte Egnsudviklingslovens muligheder for støtte ved udflytning af produktionen til landkommunerne. Farsø opnåede ikke samme succes med ansøgningerne til Egnsudviklingsdirektoratet trods gentagne forsøg og en ihærdig indsats af erhvervsrådet i byen. Udviklingen i Aars har jeg afdækket i 2018, hvor baggrunden for byens opblomstring i 1960'erne blev behandlet. Ved at sammenligne de to byers udvikling i denne periode, både i forhold til erhvervsudviklingen men også i særdeleshed sognerådernes indflydelse på disse, kan man finde en forklaring på, hvorfor man ikke opnåede samme resultater i Farsø, selvom udgangspunktet på mange måder var det samme. Artiklen vil indgå som anden del af en gennemgang af erhvervsudviklingen i Vesthimmerland i 1960'erne.

Metode og kilder

Da Farsøs historie endnu ikke er blevet skrevet og publiceret i sin helhed, har det været nødvendigt at stykke byens udvikling sammen fra flere forskellige kilder. Artiklen bygger primært på en gennemgang af sognerådets forhandlingsprotokoller fra 1953 til 1970. Da protokollerne er udprægede beslutningsreferater, er flere nordjyske aviser blevet brugt som kilde til at beskrive udviklingen i Farsø. Egnsudviklingsdirektoratets arkivalier er ligeledes blevet gennemset for at finde materiale, der kunne fortælle noget om egnsudviklingen i Farsø og Vesthimmerland. Derudover er der foretaget interviews med to erhvervsdrivende, vognmand Bent Andersen og forhandler af landbrugsmaskiner Poul Nielsen, som begge oplevede udviklingen af Farsø og havde kontakt med sognerådet i perioden. Tidligere kommunaldirektør i Farsø, Henning Olsen, har ligeledes bidraget med viden om perioden, da han har arbejdet med byens historie, og særligt med kommunalbestyrelsen fra 1970 til 2007.

Egnsudviklingsloven fra 1958 var statens forsøg på at skabe arbejdspladser og vækst i de egne af landet, der var blevet ramt af mekaniseringen af landbruget, og hvor der var arbejdskraft til rådighed. Industrivirksomhederne var centreret omkring hovedstaden og ved de større byer, og den store konkurrence om arbejdskraften gjorde det attraktivt for virksomhederne at udflytte dele af produktionen til de mindre udviklede områder i landet, hvor arbejdsudbuddet var større og lønudgifterne kunne formindskes. Med egnsudviklingsstøtten kunne nogle af udgifterne i forbindelse med udflytningen finansieres, blandt andet ved opførelsen af industrihuse, hvor kommunerne og staten stod bag opførelsen og virksomhederne kunne leje sig ind for senere på fordelagtige vilkår at overtage bygningerne. Lokale håndværksmestre kunne også søge om håndværkerlån til udvidelser af virksomhederne eller til nye maskiner.

Egnsudviklingen satte skub i udflytningen af industriarbejdspladser, men emnet er siden blevet diskuteret, blandt andet i hvor høj grad støtten var udslagsgivende for udflytningen af produktionen til de mindre udviklede egne af landet. Peter Maskell og Sven Illeris har begge arbejdet med emnet, og de konkluderer at støtten ikke var udslagsgivende for udflytningen, som formentlig var sket under alle omstændigheder. Illeris mener dog, at støtten var med til at fremme iværksættermentaliteten, der i høj grad var til stede i Jylland.² Dette er Peter Maskell enig i, da

egnsudviklingen havde ”en vigtig indflydelse på forløbet gennem elimineringen af tidligere barrierer for industrialiseringen af landets udkantsområder. Denne indirekte og langsigtede effekt kan godt vise sig at være den vigtigste.”³ Støtten var dermed en gulerod til at få kommunerne og virksomhederne til at forsøge sig med udflytningen af produktionen derhen, hvor arbejdskraften var til rådighed.

Maskell og Illeris arbejder begge primært på det overordnede nationale plan, og hvis man ser på det regionale eller lokale niveau er konklusionerne ikke så klare. Morten Karnøe Søndergaard har i sine studier arbejdet med Skagen, Hjørring og Esbjerg, hvor han har set på egnsudviklingens regionale variationer.⁴ Børge Møller har i sit studie af Jetsmark Kommune i Vendsyssel vist, at selvom sognerådet agerede tøvende i forhold til at skaffe industriarbejdspladser, lykkedes det alligevel at få tiltrukket flere større virksomheder. Initiativet til udviklingen kom i stedet fra en kreds af borgere, der på eget initiativ fik skabt stor opmærksomhed om kommunen.⁵ Studiet af Aars i 1960’erne viser, at de rigtige personer på vigtige poster kan gøre en stor forskel, da sognerådet her gik forrest i kampen om de udflyttede arbejdspladser, hvilket lagde grunden til byens position som industriby og hovedby i Vesthimmerlands Kommune i dag.⁶

Disse kildestudier funderet på regionalt eller lokalt plan kan være med til at belyse et områdes erhvervsudvikling som et samspil mellem de lokale aktører og de statslige myndigheder. Studierne på mikroniveau kan være med til at give et mere nuanceret billede af effekten af egnsudviklingsstøtten, og dens indflydelse på erhvervs- og byudviklingen i de tiltænkte områder. Ofte har sådanne studier været gemt væk i byhistorier eller årbøger, men de er værdifulde bidrag til den nationale fortælling om industriudviklingen i Danmark efter 2. Verdenskrig.

Strandby-Farsø sogneråd

1950’erne og 1960’erne var gennemgående en stabil periode for sognerådet i Strandby-Farsø kommune. Perioden begyndte dog noget ustabil, da beboerne i Strandby sogn ønskede at forlade den fælles kommune. En afstemning den 9. december 1948 viste et stort flertal for opdelingen i såvel Strandby som Farsø sogne⁷, hvormed begge sogne ønskede en opdeling i to kommuner. Forslaget var kommet fra beboerne i Strandby sogn, og det blev året efter anbefalet af Aalborg Amtsråd.⁸ Opdelingen blev dog forpurret, da beboerne i Tandrup i den nordøstlige del af Strandby sogn ønskede at forblive i kommune med Farsø. Derfor blev der afholdt endnu en afstemning i januar 1951, hvor valgdeltagelsen var meget ringe, og opbakningen til adskillelsen fuldstændig forsvundet.⁹ Dermed forblev kommunen samlet, men afstemningerne viste, at der var splittelsen mellem de to byer i kommunen.

Strandby-Farsø sogneråd bestod af 11 medlemmer, som blev valgt for en fireårig periode. Valgene (1950, 1954, 1958, 1962, 1966 og 1970) lå i marts måned og på det første sognerådsmøde i april måned konstituerede det nye sogneråd sig. De to vigtigste poster var sognerådsformanden og formanden for socialudvalget, da disse poster var forbundet med flest arbejdsopgaver. Derfor var der også et vederlag til de to formænd, hvoraf sognerådsformanden i 1954 fik 3.500 kr. årligt, mens formanden for socialudvalget fik 1.500 kr.¹⁰ Dette steg i løbet af 1950’erne og 1960’erne, og i 1966 fastsattes det til 13.200 kr. plus 3.500 kr. til kørsel for sognerådsformand mens Socialudvalgsformanden fik 2.000 kr. plus 1.500 kr. i kørsel.¹¹ En kraftig stigning for især sognerådsformanden, hvilket afspejler at posten i løbet af årene blev mere og mere omfattende, og det krævede en stor arbejdsindsats at udfylde rollen.

Sognerådsformanden og kærneren havde ansvaret for, at kommunen fungerede i dagligdagen. Sognerådsformanden i perioden 1946 til 1963 var Jens Jensen, der som gårdejer i Gøttrup nord for Farsø var opstillet på Nordsogns listen. Ved siden af sognerådsarbejdet var han også valgt ind i Aalborg Amtsråd fra 1950 til 1970, mens han sad 15 år som formand for den lokale

Rejsegilde på Højgårdens børnehave i 1968. Fra venstres kommuneingeniør K.B. Stenshøj Jensen, kæmner Aksel Knudsen, sognerådsformand J.A. Christensen, socialudvalgsformand Otto Rokkedahl og arkitekt Bürger Clausen. Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

Farsø Sparekasse. Det var altså en mand med mange kasketter og stor indflydelse, der styrede sognerådet gennem 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne. Fra 1964 til 1970 sad elværksbestyrer J.A. Christensen som formand for sognerådet. Han var valgt på Farsø byliste fra 1954 og havde ti års erfaring fra sognerådet, da han blev valgt.

Indtil 1955 hed kæmneren C.L. Lorentzen, som var en meget erfaren mand på posten. Han var kæmner fra 1929 til 1955, og før det havde han i perioden 1917 til 1929 selv været sognerådsformand for Strandby-Farsø Kommune. Jens Jensen og C.L. Lorentzen havde et rigtig godt samarbejde, da Jensen repræsenterede landmændene og Lorentzen byboerne i Farsø.¹² I 1955 overtog Aksel Knudsen kæmnerposten, som han bestred indtil 1981.

Ved sognerådvalgene i perioden var der syv lister opstillet, som det ses på kandidatlisten fra 1962. De væsentligste var Socialdemokratiet, Farsø byliste, Fandruplisten, Nordsogns listen og Strandby sogns borgerliste, da det var fra disse lister, at de valgte kom. Til trods for at Strandby-Farsø kommune havde en stærk opbakning til Indre Mission, slog dette aldrig igennem i sognerådet. Der var fire missionshuse i kommunen, og den lokale sognepræst, Kristian Friis, var fra 1961 til 1979 formand for Indre Mission i Danmark. I 1958 var Søren Carlsen valgt ind i sognerådet for

Nordsognslisten.¹³ Han førte i perioden en indremissionsk linje med at stemme imod udskænkning og salg af alkohol samt ansøgninger om tilladelser til afholdelse af baller. Dette stod i stærk kontrast til resten af sognerødderne, der fuldt ud støttede en liberal politik overfor salg og udskænkning af stærke drikke. I 1962 var han opstillet som nummer et på Indre Missions liste uden dog at blive genvalgt.

Med 17 år som sognerådsformand må Jens Jensen have haft en solid magtbase, men den kom ikke udelukkende fra hans egen liste, Nordsogns listen. Ved valget i 1954 fik listen to medlemmer, i 1958 fire medlemmer, i 1962 to medlemmer og i 1966 et medlem. Da sognerådet bestod af 11 medlemmer var det nødvendigt med alliancer. Op til i dag har forestillingen om, at Strandby-Farsø blev styret af Nordsogns listen og de velstillede landmænd overlevet. En gennemgang af sognerådsprotokollerne fra 1953 til 1970 giver ikke nogen forklaringer på magtfordelingen, da der ikke er noteret ret mange afstemninger. Det var primært ved ansættelser af personale i kommunens administration, pedeller på skolerne, skovfogeder med mere, at en afstemning blev noteret. Det er tydeligt, at de vigtige beslutninger allerede var afstemt og besluttet på forhånd, så det slet ikke var nødvendigt med diskussioner eller afstemninger på selve møderne.

Ved det årlige valg af sognerådets formand og næstformand blev der heller ikke noteret afstemninger, før Jens Jensen frivilligt udtrådte af sognerådet ved årsskiftet 1963/1964, og en efterfølger skulle udpeges. Dette hænger formentlig sammen med Jens Jensens store popularitet samt at Nordsogns listen sammen med Fandruplisten og Strandby sogns borgerliste ved de fire valg fra 1954 til 1966 havde det krævede flertal af mindst seks stemmer. Hvis man sætter det op som en kamp mellem by (Farsø) og land (resten), er det formentlig derfor, at man i Farsø har haft opfattelsen af, at man ikke kunne komme igennem med noget, uden de øvrige også skulle tilgodeses.

Et sted er det dog muligt at se magtforholdene i kommunen, og det var ved skolelukningerne i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne. I 1958 blev det besluttet at skære antallet af skoledistrikter ned til tre, hvormed der skulle nedlægges fem skoler. Skolerne i Farsø og Strandby var ikke i fare for at blive lukket, og den sidste, der fik lov at fortsætte, var skolen i Vannerup. Hermed blev eleverne i Fandrup skole overført til Farsø Skole, mens eleverne i Gunderup og Tandrup skoler kom til Vannerup. Ertebølle og

Grønnerup skoler fik lov at fortsætte indtil en ny centralskole stod klar i Strandby i 1962, hvorefter de blev nedlagt. At Vannerup fik overført eleverne fra Gunderup og Tandrup skoler vidner om Nordsogns listens magtposition, da begge

Bekendtgørelse.

I henhold til den kommunale valglov bekendtgøres herved, at der til undertegnede valgbestyrelse er indleveret følgende kandidatlistor til valget af

11 medlemmer til Strandby-Farsø sogneraad den 6. marts 1962.

Kandidatliste A
(Socialdemokratiet)

1. Riicks-Pedersen, Chr., portør, Farsø
2. Nørgaard, Anker, kontorbestyrer, Strandby
3. Jensen, Børge Chr., arbejdsmand, Farsø
4. Jensen, Jørgen Smed, banearbejder, Fandrup
5. Markussen, Dagny Irene, husmoder, Farsø
6. Andersen, Villy, arbejdsmand, Farsø
7. Hougaard, Vagn, postbud, Farsø

Kandidatliste G
(Farsø byliste)

1. Jørgensen, E. Rabøl, boghandler, Farsø
2. Ebbeso, Berg, tømrerhandler, Farsø
3. Christensen, J. A., elværksbestyrer, Farsø
4. Eriksen, Th. (Leth), entreprenør, Farsø
5. Langkjær, N., tricotatehandler, Farsø
6. Christensen, Tom, skoleinspektør, Farsø
7. Møller, Gudrun, fru læge, Farsø
8. Løkke, Vagn, mejeribestyrer, Farsø

Kandidatliste H
(Fandruplisten)

1. Jensen, M. Smith, gårdejer, Fandrup
2. Christoffersen, Henry, gårdejer, Fragtrup
3. Grynderup, Ingvar, gårdejer, Fandrup
4. Sørensen, Edvard, husmand, Fandrup

Kandidatliste I
(Nordsogns liste)

1. Jensen, Jens, gårdejer, Gøttrup
2. Hansen, N. Krebs, proprietær, Gøttrup
3. Jacobsen, Laurits, gårdejer, Fredbjerg
4. Jensen, P. Jacob (Cæsar), gårdejer, Gøttrup
5. Kjeldsen, Kristen, gårdejer, Støttrup
6. Døllerup, Jens, gårdejer, Thorup
7. Saugstrup, Gunnar, gårdejer, Fredbjerg
8. Christensen, Arnold, gårdejer, Støttrup

Kandidatliste L
(Indre Missions liste)

1. Carlsen, Søren, husmand, Støttrup
2. Andreasen, Martin, snedkermester, Farsø
3. Christensen, Kaj Utzen, snedker, Farsø
4. Nielsen, Svend Aage, forpagter, Farsø
5. Christiansen, Alfred, gårdejer, Thorup
6. Jensen, Hans Donslund, bagermester, Farsø

Kandidatliste M
(Indre Mission, Strandby)

1. Christensen, Axel Hedegaard, gårdejer, Myrhøj
2. Nielsen, Anker Vejbjerg, husmand, Grønnerup
3. Andersen, Sigvard Alfred, gårdejer, Sjørup

Kandidatliste N
(Strandby sogns borgerliste)

1. Røkkedal, Otto, gårdejer, Grønnerup
2. Pedersen, Jens, købmand, Strandby
3. Ebdrup, Jens, gårdejer, Tandrup
4. Pedersen, Anders, gårdejer, Ertebølle
5. Backmann, Frederik, gårdejer, Stødesholm
6. Bundgaard, Anders, uddeeler, Strandby

Listeforbund er anmeldt mellem:
Strandby sogns borgerliste og Indre Mission, Strandby.

Anmeldelse om listeforbund skal være indleveret til valgbestyrelsen senest fredag den 2. marts d. å. kl. 20,00.

Valgbestyrelsen for Strandby-Farsø kommune,
den 27. februar 1962.

Jens Jensen.

Opstillingsliste til sognerådvalget i Strandby-Farsø Kommune i Farsø Avis den 1. marts 1962. Affotografering: Kim Ørsted Iversen.

skoledistrikter hørte hjemme i Strandby sogn, og det mest langsigtede havde nok været at skære ned til kun at have to skoler i kommunen.¹⁴ Dette bliver tydeligt i 1965, hvor skolen i Vannerup blev nedlagt på grund af vanskeligheder med at rekruttere nye lærere. Nordsogns listens eneste medlem i sognerådet, Nicolaj Krebs Hansen, argumenterede imod nedlæggelsen, men beslutningen blev gennemført pr. 1. januar 1966.¹⁵

På sognerådsmødet den 11. december 1963 bad Jens Jensen om tilladelse til at udtræde af sognerådet på grund af sygdom.¹⁶ Dette blev imødekommet, og suppleanten Laurits Jacobsen fra Nordsogns listen overtog Jens Jensens plads i rådet. Dermed mistede sognerådet den største stemmesluger i kommunen, og man mistede også en sognerådsformand med mange kontakter i både kommunen, men også mere vigtigt, i amtet og nationalt. Han fortsatte dog i amtsrådet indtil 1970, da han ville sikre Farsø Sygehus' fortsatte eksistens i byen, hvormed man en årrække stadig kunne trække på hans netværk.

På det efterfølgende sognerådsmøde den 8. januar 1964 skulle der vælges en ny sognerådsformand. Dagbladet Ny Tid berettede om den forestående afstemning med følgende vurdering:¹⁷

Der har i mange år ikke været nogen spænding om sognerådsformandsvalget i Strandby-Farsø, idet der nu i 17 år har været et selvfølgeligt genvalg. Alle har hver gang været fuldtud enige om, at Jens Jensen var den rette mand til stillingen, men nu melder problemet sig. Hvem vil denne gang blive valgt som formand. Der gisnes på flere muligheder. Skal det fortsat være en sognerådsformand valgt ud af landmændene? Eller bliver det Farsø by, der har fire repræsentanter, som vælger Jens Jensens afløser? Det må heller ikke udelukkes, at det kan blive en fra Strandby.

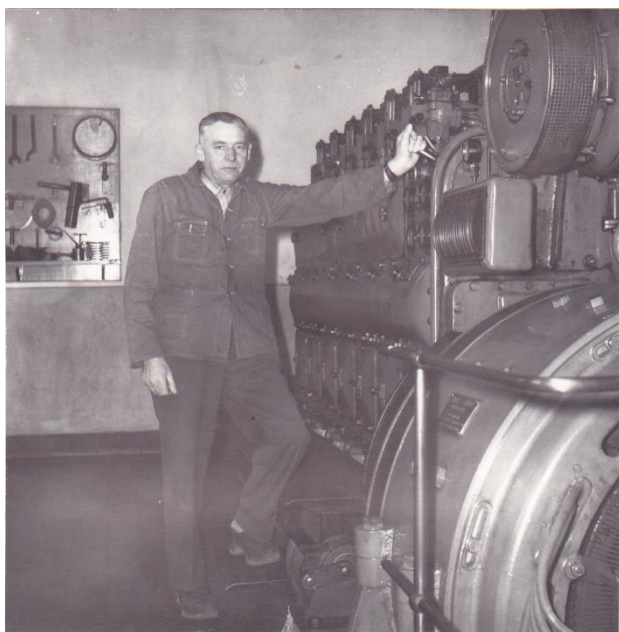

Indvielse af Farsø Sygehus i 1971. Tidligere sognerådsformand Jens Jensen ses som nummer fire fra venstre med de mørke briller. Til højre for ham ses sognerådsformand Holger Mikkelsen fra Aars. Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

Denne korte analyse viser meget fint, hvilke grupperinger der var i sognerådet. Man havde landmændene, Farsø byliste og Strandby sogns borgerliste. Mandatfordelingen, hvor Farsø og Strandby begge havde tre medlemmer af sognerådet, betød, at de kunne bestemme, hvis de samarbejdede. De var dog også begge gamle sognebyer, som konkurrerede mod hinanden, hvilket kommuneafstemningerne i 1948 og 1951 tydeligt havde vist. Desuden var to af de valgte i Strandby gårdejere, så de har formentlig indtil da været en del af landmændene. Analysen viser også, at der ikke var en naturlig arvtager klar til at overtage pladsen som formand.

Valget den 8. januar var et lidt broget valg, selvom elværksbestyrer J.A. Christensen fra Farsø byliste blev valgt som formand, men stemmeoptællingen viser, at der var fem personer, som fik stemmer ved optællingen. J.A. Christensen fik seks stemmer, N. Krebs Hansen fra Nordsogns listen fik to stemmer, Berg Ebbesø og E. Rabøl Jørgensen begge fra Farsø byliste fik hver en stemme og socialdemokraten Chr. Rieks-Pedersen fik også en stemme.¹⁸ Det er ikke muligt at finde ud af hvem, der stemte på hvem, men spøjst er det, at alle tre fra Farsø byliste fik stemmer, mens ingen fra Strandby sogns borgerliste fik stemmer. Det tyder på, at J.A. Christensen havde lavet en aftale med Strandby om, at de skulle stemme på ham som formand.

Under alle omstændigheder fik sognerådet en ny formand, som havde siddet i sognerådet siden 1954. Han var dermed en erfaren sognerådspolitikker og havde længst anciennitet sammen med spidskandidaterne fra Socialdemokratiet, Chr. Rieks-Pedersen, og Otto Rokkedal fra Strandby sogns borgerliste, som ligeledes var valgt ind i 1954.

Elværksbestyrer og sognerådsformand J.A. Christensen fotograferet i begyndelsen af 1960'erne. Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

J.A. Christensen bliver i dag anset som en overgangsfigur, som ikke gjorde meget væsen af sig i perioden som formand.¹⁹ Han efterfulgte også en meget populær sognerådsformand, hvilket kan være en stor udfordring. I nekrologen over ham i Løgstør Avis den 21. december 1983 bliver han omtalt på følgende måde:²⁰

Jens Alfred Christensen var en stilfærdig og vellidt mand, meget reel i sin væremåde og en mand, som folk havde tillid til. Han beklædte en række tillidshverv, blandt andet som formand for teknisk skole. På det kommunale område fik han en fremtrædende plads gennem tre perioder som medlem af Strandby-Farsø sogneråd, de to sidste perioder som sognerådsformand, indtil kommunesammenlægningen i 1970.

Omtalen er ganske fin og viser en mand, der var stiltfærdig og vellidt i sin samtid, men samtidig viser den ikke nogen større aftryk i arbejdet som sognerådsformand. Tidligere manufakturhandler H.P. Sauer huskede J.A. Christensen på samme måde, og sagde at han blev formand, fordi ”*han var den mand i sognerådet, som havde trådt færrest over tæerne*”.²¹ Han var formentlig den rette til at samle sognerådet og arbejde frem mod kommunesammenlægningen seks år senere.

Når man gennemgår forhandlingsprotokollerne fra Strandby-Farsø sogneråd, ser man, at Christensen var med i de fleste arbejdsudvalg, typisk på tre-fire sognerådsmedlemmer, som tog sig af forskellige vigtige sager. Her kan nævnes sommerhusudstykningsne i Ertebølle, sygehusudvalget, plejehjemsudvalget, flyveplads i Vesthimmerland, kommunesammenlægningsudvalget samt i forbindelse med opkøb af ejendomme i kommunen. Det er tydeligt, at han opfyldte sin rolle som sognerådsformand ved at være aktiv i kommunens sager, men en visionær og udviklingsorienteret formand var han ikke.

Udover J.A. Christensen var der nogle meget synlige og aktive sognerådsmedlemmer, som alle på den ene eller anden måde var med til at præge udviklingen i Farsø. Boghandler E. Rabøl Jørgensen var valgt på Farsø byliste, og han var meget aktiv i forbindelse med udviklingen af Farsø by. Han overtog J. Hansens Boghandel i 1946, og i 1953 begyndte han at udgive Farsø Avis. I 1962 blev han valgt ind i sognerådet, hvor han sad indtil 1970. Fra 1978 til 1990 var han igen i kommunalbestyrelsen og fik to perioder som borgmester i Farsø Storkommune. Fra Farsø var også socialdemokraten Christian Rieks-Pedersen valgt. Han var ansat ved banen, fagforeningsmand og en del af Farsø Erhvervsråd fra 1965.

Efter at Jens Jensen trådte ud af sognerådet med udgangen af 1963, var det proprietær N. Krebs Hansen, der var først på kandidatlisten på Nordsogns listen. Han nåede at være i sognerådet og kommunalbestyrelsen fra 1962 til 1974 og repræsenterede landbrugsfløjen i sognerådet. Otto Rokkedal var gårdejer i Grønnerup og opstillet på Strandby sogns borgerliste. Han sad sammenlagt 28 år i sognerådet og kommunalbestyrelsen fra 1954 til 1982, så han var en erfaren politiker, der var repræsentant for Strandbyfløjen i sognerådet. I 1966, da Svingelbjerg blev indlemmet i Strandby-Farsø kommune, blev Anton Sæderup valgt til sognerådet. Han havde indtil 1966 siddet som sognerådsformand i Vesterbølle, så det var også en erfaren mand, der hermed kom ind i sognerådet. Han var en del af landbrugsfløjen.

Erhvervs- og byudvikling i Strandby-Farsø kommune i 1960'erne

I Strandby-Farsø kommune stod sognerådet overfor en række udfordringer af forskellig art, da det arealmæssigt var en stor kommune med forskellige udviklingsprojekter. Helt mod vest ved Limfjorden ligger Ertebølle, som traditionel var et fattigt landbrugsområde, men hvor beliggenheden indbød til at etablere et stort sommerhusområde. De to store byer, Farsø og Strandby, skulle moderniseres med indførelse af vekselstrøm til afløsning for jævnstrømsforsyningen, nye rensningsanlæg og kloakeringsarbejder skulle igangsættes, ligesom man skulle have styr på skolevæsenet, som omtalt i forrige afsnit. I Farsø pressede byens borgere på for at få gang i en byudviklingsproces, hvor byen kunne bryde ud af stationsbystadiet og få tilført handels-, håndværker- og industrivirksomheder til byen. Herudover stod byens sogneråd overfor en langvarig kamp for at beholde og få udvidet sygehuset i Farsø.

Ertebølle og Strandby

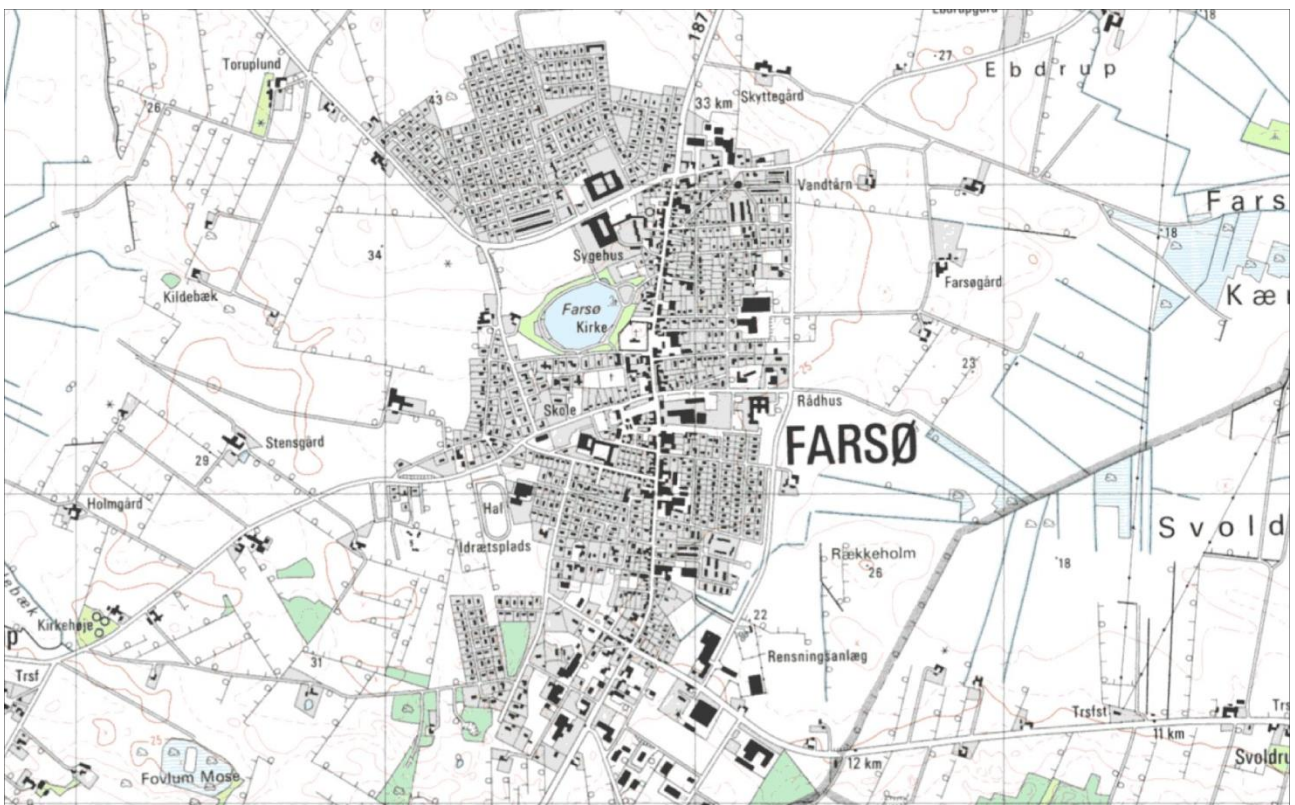
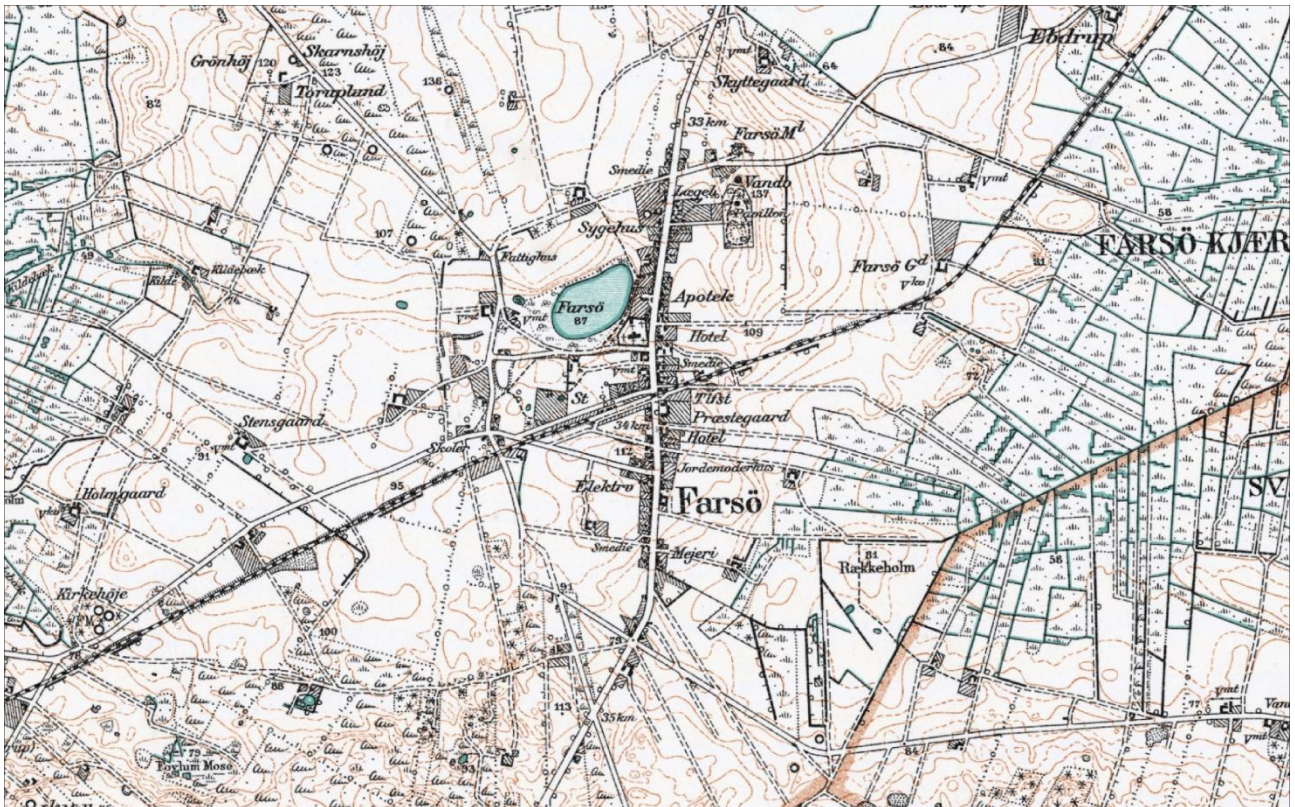
Sommerhusområdet i Ertebølle var et af de første områder, hvor sognerådet tog fat. Der var blevet opført flere ulovlige sommerhuse i tiden fra 1937, hvor naturfredningsloven blev ændret og indførelsen af 100 meters strandbyggelinjen sikrede beskyttelsen af de danske strande og åbne

kyststrækninger. I Ertebølle og Stistrup stod ulovlige sommerhuse, og i løbet af 1960'erne blev de fjernet eller flyttet længere ind i landet. I 1960 opkøbte kommunen ca. 20 ha jord langs stranden i Ertebølle for at sikre offentligheden adgang til stranden.²² Man sørgede desuden for at opkøbe mere landbrugsjord og fik udarbejdet en udstykningsplan for hele sommerhusområdet, hvilket resulterede i at Fredningsplanudvalget for Viborg og Aalborg Amter i 1966 *"fremhævede Strandby-Farsøs forudseenhed ved sommerhusplanlægning"*.²³ Sommerhusplanen indeholdt ca. 320 sommerhusparceller, som grænsede op til et stort område på 250 td. land, som man ønskede fredet.

Strandby gennemgik også en mindre udvikling i 1960'erne. Vigtigst var opførelsen af den nye centralskole, der stod færdig i 1962, hvormed eleverne fra Ertebølle og Grønnerup blev samlet i Strandby. Til skolen blev opført flere lærerboliger, hvilket sammen med skolebyggeriet gav god beskæftigelse til kommunens håndværkere. I 1966 besluttede sognerådet at påbegynde opførelsen af et rensningsanlæg²⁴ samt at udføre kloakeringsarbejde i Strandby, hvilket foregik over de kommende år.²⁵ Borgerforeningen i Strandby gik i 1963 sammen med diakon Gunnar Nielsen, Farsø Pleje- og Hvilehjem, om at opføre et privat hvilehjem i Strandby.²⁶ Borgerforeningen stillede en grund til rådighed, og så skulle Gunnar Nielsen stå for opførelsen og driften efterfølgende. Kommunen var i første omgang positiv overfor ideen og stillede ovenikøbet kommunegaranti til projektet, der blev godkendt ved første behandling den 9. oktober 1963.²⁷ Ved anden behandling den 14. november 1963 blev sagen henlagt, og forklaringen fulgte på sognerådsmødet den 11. december 1963: *"Hvilehjemmet i Strandby bliver ikke til noget pga. ny lovgivning imod private plejehjem med mere end 8 pladser."* Man forsøgte med nogle ændringer, men i sidste ende overtog kommunen projektet fra Gunnar Nielsen, der fik betalt sine udgifter.²⁸ Plejehjemmet blev i stedet for opført i Farsø i 1973 som et fælles projekt mellem Farsø Kommune og Nordjyllands Amt.

Strandby Centralskole fotograferet i midten af 1960'erne. Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

Øverst: Farsø omkring 1930, hvor byen er beliggende langs den gamle landevej. Nederst: Farsø i slutningen af 1980'erne. De to industrikvarterer ses nederst, mens det nye sygehus, plejehjem og parcelhuskvarter ses vest for landevejen i toppen af kortet. Kort: Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

Farsø

Vender man blikket mod Farsø i 1960'erne, kan man se, at byen tydeligvis er inde i en vækstperiode. Indbyggertallet steg fra 1.581 i 1960 og 1.731 i 1965 til 1.845 i 1970²⁹, mens indbyggertallet for Strandby-Farsø kommune steg fra 3.874 til 4.125 i samme periode. Det giver procentvis stigninger på 16,7 % for Farsø og 6,5 % for kommunen. Byens vækst var årsagen til, at kommunen kunne fremvise en fremgang i indbyggertallet i forhold til sine nabo landkommuner, der alle oplevede en tilbagegang i løbet af 1960'erne. For at sætte Strandby-Farsøs udvikling i perspektiv til de øvrige større byer i Vesthimmerland, kan man i Tabel 1 og Tabel 2 se stigningen i indbyggertallene for de fire største byer og de tre sognekommuner. Det er tydeligt, at den største udvikling finder sted i Aars, som oplever en stor fremgang på 33 % i løbet af 1960'erne. Både Farsø og Aalestrup fik en større fremgang end Løgstør, som i 1960'erne var Vesthimmerlands største by, men tilsyneladende mistede pusten og blev overhalet af Aars i midten af årtiet.

Sognekommune	1960	1965	1970	Procentvis fremgang
Strandby-Farsø	3.874	3.879	4.125	6,5
Aars	4.249	4.593	5.036	18,5
Aalestrup	2.378	2.445	-	2,8

Tabel 1. Indbyggertallene i de tre sognekommuner med de største byer i Vesthimmerland.³⁰

Byer	1960	1965	1970	Procentvis fremgang
Farsø	1.581	1.731	1.845	16,7
Løgstør	3.435	3.527	3.633	5,8
Aalestrup	1.763	1.879	1.926	9,2
Aars	3.206	3.649	4.266	33,1

Tabel 2. Indbyggertallene i de fire største byer i Vesthimmerland.³¹

Aviserne beretter om stor optimisme, og Farsø blev udbygget i langt større grad end tilfældet var i Strandby. Sognerådet modtog i 1958 en henvendelse, som ifølge sognerådsprotokollen lød: *"Arkitekterne Bo Jensen og Anne Marie Rubin tilbyder assistance ved evt. udarbejdelse af byplan for Farsø. Spørgsmålet gøres til genstand for drøftelse med landinspektør Skjelbo."*³² Landinspektør J.F. Skjelbo havde egentlig sin forretning i Løgstør, men havde mange opgaver i Farsø og blev brugt af sognerådet til at udføre kommunale projekter. Man inviterede arkitekterne til Farsø i 1959, og i 1960 fik de opgaven med at *"udarbejde dispositionsplan for Farsø, samt forslag til dispositionsplan for kystområdet"*.³³ Det blev et længerevarende arbejde, der først kunne godkendes på sognerådsmødet den 19. januar 1966. Hermed fik sognerådet en plan for byens videre udvikling, som blandt andet indeholdt et industriområde i den sydlige ende af byen, mens det nye sygehus skulle placeres vest for de gamle bygninger i den nordlige del.³⁴

1960 blev det besluttet at etablere Andelsselskabet Farsø Varmeværk med 77 andelshavere. Det kunne allerede samme år levere fjernvarme. Et år senere var fjernvarmen blevet udbredt til hele byen med 182 forbrugsenheder.³⁵ Ligeledes i 1961 blev det besluttet, at byen skulle overgå til vekselstrøm, hvilket medførte, at det lokale elværk blev nedlagt i 1963. Strømmen blev herefter leveret af Himmerlands Elforsyning. Et endnu større projekt var etableringen af et rensningsanlæg, som stod færdigt i 1968. Kloakeringsarbejdet begyndte i 1967 og fortsatte de kommende år.

Byplanmæssigt begyndte man at sprede bebyggelsen øst og vest for den lange hovedgade gennem Farsø. I forventning om etableringen af et nyt sygehus iværksatte kommunen i 1961 forhandlinger med gårdejer Jens Lassen Bystrup om opkøb af hans ejendom. Men prisen for jorden kunne man ikke blive enige om. Sagen kom til at strække sig over tre år, inden man i 1964 nåede til

En del af sognerådet på besigtigelse af Farsø Rensningsanlæg i 1968. Fra venstre ses Aksel Hedegaard Christensen, ingeniør Bent R. Ovesen, sognerådsformand J.A. Christensen, Otto Rokkedahl og Chr. Rieks-Pedersen. Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

enighed, og kommunen overtog den nødvendige jord til et kommende sygehus lige vest for det gamle. I begyndelsen af 1960'erne udstykkede kommunen et parcelhusområde på 31 grunde ved Mosevangen (i dag Havrevangen) og Rugskellet, som senere blev yderligere udvidet med 32 grunde.³⁶ Samme år købte sognerådet Bakkegården i den sydvestlige del af byen, som de kommende år blev udlagt til parcelhuskvarter, der i 1967 blev navngivet Jeppe Aakjærvej, St. St. Blichersvej og Johan Skjoldborgsvej. Yderligere tre veje kom til i 1969 med navnene Kaj Munks Vej, Hans Poulsens Vej og Holger Drachmanns Vej. Syd herfor blev industrikvarteret ved Industrivej etableret i 1965, hvor flere lokale virksomheder slog sig ned, blandt andet karetmager Evan Rolighed, der købte en grund på 4.123 m² i 1966.³⁷ I 1967 flyttede fabrikant Havemose sin virksomhed til den sydvestlige del af Farsø ved Svoldrupvej. Herfra udstykkede han flere grunde til andre virksomheder og lagde dermed grunden til endnu et industriområde, der udviklede sig til det største i byen. I januar 1966 stillede sognerådet op til et møde arrangeret af Himmerlands Husholdningsforenings Farsø-kreds, der havde en række spørgsmål klar fra borgerne. Her blev blandt andet spurgt ind til byplanen, hvortil sognerådet svarede:³⁸

I det store og hele er der blandt sogneraadets medlemmer enighed om byplanen, og der skulle i planen været taget alle hensyn. Der er plads til industrigrunde i den sydlige del af byen, og sogneraadet har været i forbindelse med flere interesserede. Det er muligt at kommunen hidtil har tænkt for lidt paa den industrielle udvikling, idet man har sat alle kræfter ind paa at faa sygehusbyggeriet til byen.

Udmeldelsen viser, at sognerådet havde indset, at den store fokus på at beholde sygehuset havde kostet på mulighederne for at tiltrække industrivirksomheder til byen. Året før havde Aars fået aftaler på plads om at flytte elektronikvirksomheden Lyngsø og jernstøberiet Støbco til byen, mens Løgstør i 1965 kunne indvie Bach's Trikotagefabrik, som alle blev etableret med egnsudviklingsstøtte. Hermed havde staten ved hjælp af egnsudviklingsstøtten udpeget Løgstør og Aars som industrielle satsningsområder, som det skulle vise sig at være svært for Farsø at konkurrere med.

Byudviklingen fortsatte ufortrødent gennem anden halvdel af 1960'erne, og i 1967 opkøbte kommunen Højgaarden i den nordlige del af Farsø. Ejendommen var på 22 ha., som man overtog med alle bygninger for en pris på 460.000 kr.³⁹ Stuehuset blev indrettet som byens første børnehave,

*Parcelhuse i Mosevangskvarteret
fotograferet omkring 1963-1964.
Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv
for Farsø og Omegn.*

der kunne indvies i 1969, mens der blev udlagt en grund til plejehjemmet Højgården, der stod færdig i 1973. I 1968 blev der udstykket 158 grunde til parcelhuskvarteret med fuglenavne på den nordlige side af Højgårdsvej, som efter byggemodning forventedes at kunne bebygges fra 1971 og frem, mens tre parceller skulle bruges til lægeboliger i forbindelse med sygehuset.⁴⁰

Skoleområdet blev også udviklet og ændret i perioden. I 1966 blev Vannerup skole nedlagt, hvormed alle eleverne i kommunen blev samlet i Strandby og Farsø. Sidstnævnte stod derfor over for en udvidelse, hvilket blev sat i gang i 1969. Samme år kunne opførelsen af Farsø Hallen også blive sat i gang efter mange års forberedende arbejde. Til gengæld måtte byen i løbet af 1960'erne se teknisk skole blive nedlagt på grund af faldende elevtal, mens handelsskolen blev fusioneret med områdets øvrige handelsskoler og samlet på Erhvervsskolerne i Aars, der fra 1969 var en kombineret handelsskole og teknisk skole.

Udviklingen i kommunen gav et stort løft til beskæftigelsen. De lokale håndværkere nød godt af skolebyggerierne med lærerboliger, sygehuset med tilhørende læge- og sygeplejerskeboliger, udbygningen af kloak-, fjernvarme- og elektricitetsnettet, mens sommerhusbyggerierne og boligerne i parcelhuskvartererne samt diverse vejarbejder også gav arbejde til de ufaglærte mænd i kommunen. Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder-Forbund i Farsø (D.A.S.F.) kunne de fleste år på generalforsamlingen fortælle, at beskæftigelsen var god, men med ledighed over vinteren. Ny Tid berettede den 29. april 1961, at ledigheden for de 120 medlemmer i gennemsnit havde været 27 dage over det seneste år. Senere på året kunne avisen fortælle, at et vejbyggeri på Aalborg-Hvalpsund vejen var ramt af sommerstop på grund af mangel på arbejdskraft.⁴¹ Formanden for D.A.S.F., Chr. Rieks-Pedersen kunne på generalforsamlingen i 1965 fortælle, at arbejdsløshedsprocenten i det forgangne år havde været det laveste nogensinde.⁴² Dette stemmer godt overens med Statistisk Årbog, der for årene 1962, 1963 og 1964 viser en arbejdsløshedsprocent på henholdsvis 6,3 %, 8,7 % og 4,7 % for arbejdsmænd og specialarbejdere på landsplan.⁴³

I 1966 lavede Dansk Arbejde en undersøgelse af arbejdskraftreserven i Nordjylland, og her vurderedes Strandby-Farsø kommune at have en reserve på 60 kvinder og 75 mænd, mens andre kommuner i Vesthimmerland havde følgende: Ulstrup: 30 kvinder og 60 mænd, Louns-Alstrup: 60 kvinder og 60 mænd samt Ranum-Malle: 50-100 kvinder og 75-125 mænd. Skønt Strandby-Farsø var noget større end de andre kommuner, var der ikke mere arbejdskraft til rådighed på egnen.

Fabrikant Chr. Havemoses virksomhed på Svoldrupvej 18 fotograferet lige efter indvielsen i 1967. Fotograf ukendt. Lokalthistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

Farsø Erhvervsråd

Farsø Borger- og Håndværkerforening var fra oprettelsen i 1894 primus motor på udviklingen af Farsø by. Indflydelsen har været så stor, at det er svært at finde eksempler på udviklingsfremskridt, som foreningen ikke har været involveret i. Alt fra gadelys, søanlæg, elektricitetsværk, alderdomshjem, kloak og fortove, for bare at nævne nogle få tiltag, er alle opstået og gennemført ved hjælp af Farsø Borger- og Håndværkerforening.⁴⁴ Farsø byliste var den politiske gren af foreningens arbejde, og det var herigennem man forsøgte at få byen tilgodeset i sognerådet. I midten af 1960'erne fik foreningen hjælp til det fortsatte arbejde, da borgerne i Farsø by tog flere initiativer til at fremme udviklingen af Farsø. I 1964 blev Farsø Handelsstandsforening stiftet, da der efterhånden var kommet så mange handlende, at de havde brug for en forening til at varetage deres interesser. Indtil da havde borger- og håndværkerforeningen været på opgaven, men et stort flertal af de handlende ønskede en forening, der udelukkende koncentrerede sig om handelen. Året efter blev Farsø Erhvervsråd oprettet, som skulle forsøge at skaffe industri til Farsø og samtidig være behjælpelig overfor de eksisterende lokale virksomheder. De to foreninger og erhvervsrådet arbejdede godt sammen, og der blev blandt andet arrangeret flere handels- og erhvervsudstillinger i anden halvdel af 1960'erne med mange udstillere og tilskuere.⁴⁵

Ideen om at etablere Farsø Erhvervsråd blev besluttet på Farsø Borger- og Håndværkerforenings generalforsamling i maj 1965. Udvalget skulle bestå af medlemmer fra Borger- og Håndværkerforeningen og Handelsstandsforeningen med mulighed for at ”optage repræsentanter for andre foreninger og sognerådet i udvalget”.⁴⁶ Udvalget blev hurtigt omdøbt til Farsø Erhvervsråd, da nye medlemmer blev valgt til bestyrelsen på et møde den 22. september på Farsø Hotel. Bestyrelsen kom til at bestå af overbetjent C. Lilholt som formand og sparekassedirektør S. Bugge Vegger, manufakturhandler Knud Malthe Poulsen, murermester Chr. Jensen Pedersen, portør Chr. Rieks-Pedersen og snedkermester K. Friis-Christensen.⁴⁷ Det var et udvalg med mange kompetencer, hvor den lokale sparekasse var repræsenteret ved direktøren, og det samme var arbejderne og sognerådet ved fagforeningsmand Rieks-Pedersen. Herudover deltog

kæmner Aksel Knudsen i møderne, da man ifølge Aalborg Amtstidende anså ”kæmnerens indsigt i mange ting som et godt aktiv til raadets arbejde.”⁴⁸

Timing på oprettelsen af Farsø Erhvervsråd er ikke tilfældig, da der netop i sommeren 1965 var gang i en stor industriudvikling ikke mere end 15 kilometer fra Farsø i nabobyen Aars. Som tidligere nævnt lykkedes det sognerådet i Aars med den dynamiske og visionære sognerådsformand Holger Mikkelsen i spidsen at lande en aftale med elektronikvirksomheden Søren T. Lyngsø om at flytte hele produktionen fra København til industrikvarteret i Aars. Herefter lykkedes det også at få opført et nyt jernstøberi, Støbco, som var en fusion af flere eksisterende støberier rundt om i landet, der blandt andet på grund af miljølovgivningen var blevet forældede. Begge virksomheder begyndte produktionen i begyndelsen af 1967 og var med til at give Aars et stort udviklingsskub.⁴⁹

Mulighederne for egnsudviklingsstøtte

Erhvervsrådet i Farsø lå dog ikke på den lade side, da det mødtes på ugentlig basis. På sognerådsmødet den 10. november 1965 behandledes rådets ansøgning om ”økonomisk støtte til igangsættelse af arbejdet med egnsundersøgelser og i øvrigt tilrettelæggelse af hele arbejdet med at skaffe nye industrier eller erhvervsvirksomheder til kommunen”.⁵⁰ Sognerådet så velvilligt på ansøgningen og bevilgede 2.000 kr. til driften i to kvartaler, men ville ikke binde sig for længere tid af hensyn til sognerådsvalet i 1966.⁵¹ Desuden lovede kommunen at ”støtte erhvervsudvalget, saaledes at man kunne starte undersøgelser vedrørende egnsudviklingen og muligheder for industri i Farsø.”⁵² Sidst men ikke mindst ville kommunen nedsætte et udvalg, som erhvervsrådet kunne forhandle med.

Dagen efter var der indrykket en annonce i Farsø Avis, hvor Farsø Erhvervsråd søgte efter ”oplysninger om al disponibel arbejdskraft”.⁵³ Derudover var der en uddybende artikel, hvor erhvervsrådet forklarede, hvad man arbejdede med under overskriften ”Farsø Erhvervsråd lader foretage undersøgelse af arbejdskraftreserven på egnen!”:⁵⁴

For at være i stand til så nogenlunde at kunne opgøre størrelsen af den ledige arbejdskraft, som evt. vil kunne tilbydes en erhvervsvirksomhed, der retter henvendelse til Farsø Erhvervsråd med henblik på evt. at flytte til Farsø, har erhvervsrådet ønsket at ville foretage en opgørelse over antallet af de personer, som evt. er interesserede i arbejde i en ny erhvervsvirksomhed, det være sig såvel mandlig som kvindelig, og heldags- såvel som halvdagsbeskæftigelse.

*Farsø Erhvervsråds annonce i Farsø Avis den 11. november 1965, hvor de averterede efter arbejdskraft.
Affotografering: Kim Ørsted Iversen.*

Farsø Erhvervsråd
ønsker oplysninger om al
disponibel arbejdskraft

på egnen med henblik på evt. oprettelse af erhvervsvirksomhed i Farsø.
Interesserede bedes venligst indsende nedenstående kupon med angivelse af navn, alder og adresse samt om man er interesseret i hel- eller evt. kun halvdagsbeskæftigelse.
Erhvervsrådet vil senere hos de enkelte indhente yderligere oplysninger.

Klip her _____ Klip her

Undertegnede:

Navn: _____

Stilling: _____

Bopæl: _____ Alder: _____

er interesseret i beskæftigelse (sæt kryds)

hele dagen ☐ kun formiddag ☐ kun eftermiddag ☐

Kuponen indsendes til Farsø Erhvervsråd, postbox X, Farsø

Undersøgelsen var optakten til et vigtigt møde den 18. november 1965 med kontorchefen for Egnsudviklingsrådet, Richard Larsen, Sekretariatschef Niels Østeraas fra Nordjyllands Erhvervsråd og tre repræsentanter fra sognerådet, J.A. Christensen, Rabøl Jørgensen og Chr. Rieks-Pedersen. Fra erhvervsrådet deltog formanden C. Lilholt, S. Bugge-Vegger og kæmner Aksel Knudsen. Der er taget et fyldigt referat i sognerådets protokol, og der er flere interessante elementer i forbindelse med mødet, som viser situationen for Farsø i forhold til erhvervsudviklingen og muligheden for egnsudviklingsstøtte.⁵⁵

J.A. Christensen bød velkommen, hvorefter Lilholt gjorde kort rede for erhvervsrådets arbejde og oplyste, at der var indkommet billet for ca. 40 interesserede som arbejdskraft til evt. industri i Farsø. Chr. Rieks-Pedersen gjorde rede for de eksisterende beskæftigelsesforhold og oplyste antallet af arbejdsløse samt om fremtidige muligheder for arbejdskraft.

Kontorchef Richard Larsen oplyste, at egnsudviklingsrådet i øjeblikket foretager en undersøgelse af beskæftigelsesforholdene i Nordjylland af hensyn til industriens evt. udflytning og pointerede, at netop arbejdskraften betød meget for valg af beliggenhed.

Som det ses af referatet var der indkommet 40 tilkendegivelser i forhold til beskæftigelse ved eventuelle erhvervsvirksomheder, der ønskede at slå sig ned i byen. Senere på mødet spurgte Richard Larsen direkte til om der kunne *"skaffes arbejdskraft til en virksomhed med 50 mand beskæftiget eller måske 100 mand"*.⁵⁶ Rieks-Pedersen mente sagtes, at man kunne skaffe 50 mand, og formentlig også 100, men det afhang af hvilken slags virksomhed det drejede sig om. Hertil konkluderede Richard Larsen, at med *"hensyn til beskæftigelse af kvinder gjordes opmærksom på, at sygehuset (det nye) og amtsplejehjemmet vil lægge beslag på megen kvindelig arbejdskraft."*⁵⁷ Mødet handlede i høj grad om mængden af tilgængelig arbejdskraft på egnen, og om hvorvidt der var nok til at tiltrække nye erhvervsvirksomheder til Farsø. Man kan sige, at 40 ansøgere til arbejde i industrien var et forholdsvis lavt tal, men annoncen var også først kommet i avisen i ugen før mødet. På den anden side havde en tilsvarende annoncekampagne foretaget af Aars sogneråd i august 1965 medført 476 ansøgninger, da man averterede efter kvindelig arbejdskraft. Heraf var de 189 fra Aars Kommune, mens de sidste 287 ansøgninger var fra nabokommunerne. Dette var med til at overbevise Søren T. Lyngsø om at flytte sin produktion til Aars, hvor der ingen problemer blev med at skaffe både kvinder og mænd til produktionen.⁵⁸ Bemærkningen fra Richard Larsen vedrørende den kvindelige arbejdskraft skal nok forstås som en opfordring til, at man sørgede for at have kvindelig arbejdskraft til rådighed, når sygehuset blev udvidet og amtsplejehjemmet stod færdigt.

Herefter gik man over til at diskutere mulighederne for egnsudviklingsstøtte, og her fulgte Richard Larsen endnu en gang den forsigtige linje:⁵⁹

Kontorchefen rådede dog erhvervsrådet til ikke at vise alt for stor begejstring over for emner, der måtte henvende sig, men måtte se folkene an og være forsigtige specielt i starten.

Kontorchefen mente, at Vannerup skole var et virkeligt godt udgangspunkt og anbefalede, at klasseværelserne udnyttedes som "rugecentral", medens resten udlejes til mere varig industri. Det anbefalede, at der kun blev tale om leje, således at skolen stadig kunne bruges i overgangsperioder til nye emner.

Det tilrådedes endvidere, at man forsøgte at klare byggeproblemerne ved at stille garanti og ikke straks tilbød at bygge industrihuse."

Man har tydeligvis fra erhvervsrådets eller sognerådets side bragt Vannerup Skole i spil, da det var blevet besluttet at nedlægge den med udgangen af 1965. Hermed var der en oplagt mulighed for at bruge bygningerne til en eller anden slags erhvervsvirksomhed. Dette var ifølge Larsen en brugbar

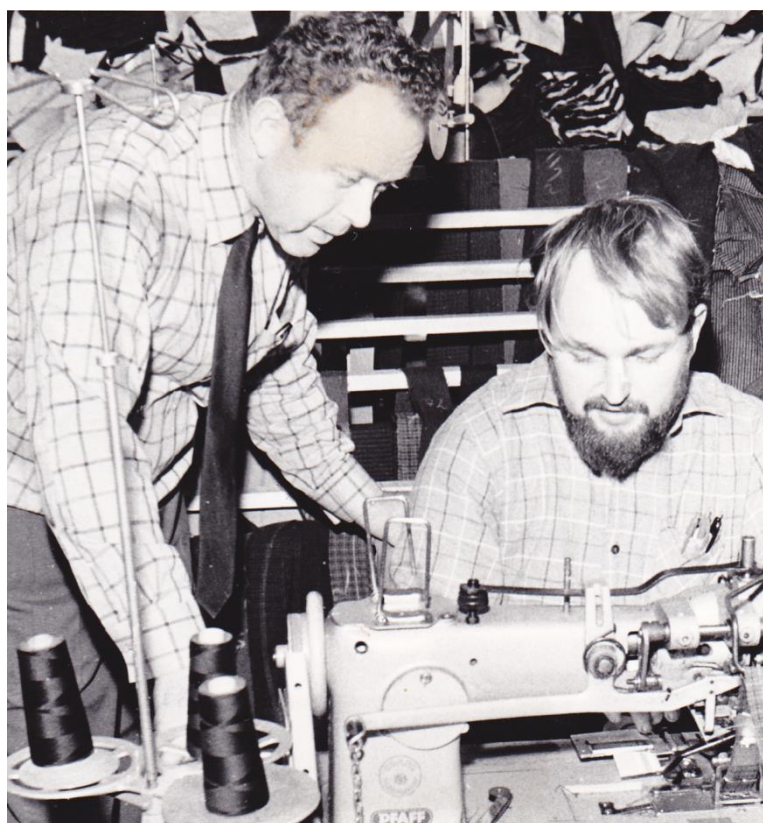
løsning, hvor man kunne tilbyde lokaler til leje uden at investere i nybyggeri, og uden at involvere Egnsudviklingsdirektoratets midler. Det er tydeligt, at Richard Larsen er gået ind til mødet med den agenda at få erhvervsrådet og sognerådet til at tænke sig om, inden de kastede sig ud i erhvervseventyr. Den sidste bemærkning i referatet underbygger dette, da Larsen: ”*pegede på nødvendigheden af, at alle ansøgninger om lån - samt mulighederne for at opnå dem – blev fremsendt til egnsudviklingsrådet for at belyse behovet.*”⁶⁰

Det var nok ikke det mest opløftende møde set fra erhvervsrådets side, da man blev mødt med en del modstand eller måske endda realisme. Udviklingen de kommende år viser i hvert fald, at Richard Larsens formaninger kom til at holde stik, da man ikke opnåede egnsudviklingsstøtte til opførelse af industrihuse eller til at tiltrække ny industri fra de store byer. Derimod lykkedes det at skaffe egnsudviklingsmidler til en udvidelse af Farsø Møbelfabrik i 1970.

Erhvervsrådets forsøg på at skaffe egnsudviklingsstøtte

Farsø Erhvervsråd arbejdede videre med at få industri- og erhvervsvirksomheder til byen på trods af de dystre udsigter, som Richard Larsen havde præsenteret på mødet den 1. november 1965.

Allerede i december måned var Erhvervsrådet til møde på kommunekontoret med fabrikant Laurs Sørensen Fisker fra København, som var interesseret i at leje Vannerup skole til sin ikke nærmere præciserede produktion. Sognerådet tillod udlejningen på sognerådsmødet den 8. december, men han kunne ikke skaffe den fornødne kapital til foretagendet.⁶¹ I stedet blev skolen udlejet til Brdr. Lundsgaards Konfektionsfabrik, som allerede var etableret i Farsø, og som flyttede produktionen til skolen. I oktober 1967 kunne Aalborg Stiftstidende berette, at fabrikken producerede 250 par bukser om dagen, hvoraf de fleste eksporteredes til Norge. Der var ansat 30 damer samt en halv snes hjemmesyersker, og hvis brødrene Lundsgaard havde haft kapitalen, kunne de godt forøge produktionen til det dobbelte, men man var hæmmet af, at der så skulle oplæres nye syersker.⁶²

Brødrene Lundsgaards Konfektionsfabrik fotograferet i 1967, da bukseproduktionen var på 250 par om dagen. På billedet ses fabrikant Hans Lundsgaard og nevøen Ole Lundsgaard. Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

I april 1966 besluttede sognerådet at: *"bevilge Farsø Erhvervsråd kr. 1.500 som tilskud til at sende repræsentanter til Hannover-Messen for evt. at skaffe erhvervsvirksomheder til kommunen,*⁶³ mens det i maj måned endvidere besluttede at forlænge ordningen med refusion af erhvervsrådets udgifter.⁶⁴ Turen til Hannover gav ikke synlige resultater, men ved slutningen af året, den 9. november, skulle sognerådet tage stilling til følgende forslag fra erhvervsrådet:⁶⁵

Cajus Lilholt anmoder for Farsø Erhvervsråd om tilsagn fra sognerådet om, at Strandby-Farsø kommune er villig til at opføre industrihuse i.h.t. egnsudviklingsloven. Der foreslås opført et industrihus med et areal af ca. 500 m² med en byggesum af omkring 170.000 – 200.000 kr.

Sognerådet besluttede, at det var indstillet på at opføre et industrihus til 200.000 kr., og huslejen ville blive sat til 5 % af opførelsessummen. Hermed havde erhvervsrådet fået sognerådets opbakning til at arbejde videre med at finde en virksomhed, der kunne flytte produktionen til byen. Allerede i begyndelsen af 1967 havde erhvervsrådet skaffet forbindelse til to virksomheder, der var interesseret i at etablere sig i Farsø. Det drejede sig om firmaet El-Toni fra Rødkjærsgade og fabrikant Viktor Haagen, Brønshøj, som producerede henholdsvis lampeskærme og dametøj såsom jakker og slacks. Sidstnævnte regnede med at skulle bruge 40 kvinder til produktionen⁶⁶. Sognerådsformand J.A. Christensen og Rabøl Jørgensen havde sammen med sekretær Ejvind Hansen fra Nordjyllands Erhvervsråd ført forhandlinger med de to virksomheder. Ejvind Hansen udtalte, at:⁶⁷

chancerne for bevilling af lån til fa. El-Toni måtte anses for lig 0 p.gr. af firmaets ringe egenkapital, medens fabrikant Haagen måske havde en mindre chance, da dette firma var bedre konsolideret. Dog udtryktes der ogsaa her betænkelighed, da virksomheden afsætter alle sine varer til een grossist.

Farsø Erhvervsråd opfordrede sognerådet til at opføre en fabrik til El-Toni ved hjælp af de normale kreditinstitutioner, hvis man økonomisk kunne klare opgaven, mens man skulle søge egnsudviklingsmidler til Haagens fabrik. Ræsonnementet fra både Nordjyllands Erhvervsråd og Farsø Erhvervsråd har formentlig været, at en flytning fra Rødkjærsgade til Farsø ikke egnsudviklingsmæssigt gav mening, og derfor ikke ville udløse egnsudviklingsstøtte. Der var mere perspektiv i en udflytning fra Brønshøj, hvilket måske kunne give støtte ifølge egnsudviklingsloven, men Haagens fabrik var alligevel ikke en stærk kandidat på grund af spinkle afsætningsmuligheder. Sognerådet vedtog at søge egnsudviklingslån til begge virksomheder. Den 29. juni 1967 meddelte Handelsministeriet, at der: *"ikke kan ydes lån i henhold til egnsudviklingsloven til etablering af konfektionsfabrik for fabrikant Viktor Haagen"*.⁶⁸ Det samme skete med ansøgningen for El-Toni, og formanden for erhvervsrådet måtte erkende, at det var svært at få egnsudviklingsstøtte til Farsø, men man ville *"fortsat arbejde på at skaffe mindre, sunde og levedygtige industrier til byen og forsøge at overbevise de bevilgende myndigheder om, at der i Farsø er plads til en arbejdskraft til sådanne industrier"*.⁶⁹

Haagens Konfektionsfabrik og El-Toni

I 1968 begyndte Viktor Haagen produktionen af damejakker og dameslacks i Brdr. Lundsgaards gamle kælderlokaler på Stationsvej i Farsø. Det havde ikke været muligt at få egnsudviklingsstøtte, men han havde alligevel valgt at satse på byen i lejede lokaler. Det ser dog ud til, at opholdet i Farsø blev af relativ kort varighed, da det ikke er lykkedes at finde mere om virksomheden end et par annoncer i efteråret 1968, hvor der søges efter syersker.

Viktor Haagen søger efter syersker i Løgstør Avis den 26. september 1968. Affotografering: Kim Ørsted Iversen.

Erhvervsrådet arbejdede videre med at få El-Toni til byen, og det begyndte lovende med en artikel i Ny Tid den 11. april 1968, hvor følgende blev berettet:⁷⁰

Skandinaviens største lampeskærmsfabrik, El-Toni i Rødkjærsbro i Midtjylland overvejer at flytte til Farsø i løbet af nogle måneder. El-Toni ejes af fru E. Christensen, Rødkjærsbro, og betingelsen for at etablere sig i Farsø er blandt andet, at der kan skaffes tilstrækkelig med velkvalificeret arbejdskraft. Kontakten med den midtjyske virksomhed er kommet i stand gennem Farsø erhvervsråd. Virksomhedens produktion går for en stor del til eksport til de nordiske lande. I Rødkjærsbro beskæftiger El-Toni tyve damer, og det ventes, at man ved eventuel etablering i Farsø vil komme op på samme antal. Der er stor sandsynlighed for at Strandby-Farsø kommune vil bygge et industrihus til den ny virksomhed.

Hermed ser det ud til, at erhvervsrådets arbejde med først at finde en virksomhed, der vil flytte til Farsø, og dernæst opnåelsen af sognerådets accept af, at kommunen selv skal finansiere et industrihus, er ved at gå op i en højere enhed. Virksomheden satte gang i en annoncekampagne, hvor der søgtes efter *"15 yngre damer, der er kendt med syning, samt tillige en chauffør, en kontordame og en telefondame."*⁷¹ En måned senere faldt aftalen til jorden, da direktør Svend Åge Nielsen udtalte, at man havde besluttet at blive i Rødkjærsbro, og *"så søge at få godkendt, at vi kan udvide den bestående virksomhed."*⁷² Aftalen faldt ifølge direktøren på, at man ikke kunne skaffe tilstrækkelig kvalificeret arbejdskraft. Denne udlægning var man i Farsø langt fra enige i, og formanden for erhvervsrådet kom med følgende udtalelse:⁷³

Det er en fuldstændig latterlig historie, siger formanden for Farsø erhvervsråd, overbetjent C. Lilholt. Fra erhvervsraadets side tilbød vi at indrykke annoncen om syersker, men Svend Aage Nielsen ville selv gøre det. Han skal nu ikke komme og bilde os ind, at hovedparten af ansøgerne fra Farsø by og opland er analfabeter. Fra erhvervsraadets side vidste vi paa forhaand, at vi ikke kunne faa egnsudviklingslaan til denne virksomhed, men til gengæld ville vi støtte fabrikken paa anden maade, og sogneraadet ville gerne medvirke til at bygge et industrihus. At han ikke kan skaffe kvalificeret arbejdskraft lyder ganske usandsynligt. Der er ikke kød paa den historie, og Farsø by kan sikkert uden skade undvære lampeskærmsfabrikken.

Reaktionen fra Cajus Lilholt var meget skarp, og han lagde bestemt ikke fingre imellem. Det er tydeligt, at man fra erhvervsrådets side følte sig ført bag ryggen, og man mente, at direktørens udtalelser var et forsøg på at skjule den egentlige grund til, at aftalen gik i vasken. Hvad der egentlig lå bag, er ikke til at vide med sikkerhed. Det kan være, at direktørens udsagn, om at der ikke indkom nok ansøgninger fra kvalificerede syersker, holdt stik. Lundsgaards Konfektionsfabrik havde i hvert fald også fremhævet manglen på syersker, som en af årsagerne til, at den ikke kunne udvide i 1967. En anden grund kan være, at El-Toni havde brugt forhandlinger med Farsø som

løftestang til at få bedre vilkår på hjemegnen. En tredje grund kunne også være manglende opbakning fra Strandby-Farsø sogneråd, da det tydeligvis var Farsø Erhvervsråd, der førte an i forhandlingerne, og det var fra dette forum, at visionerne kom.

Nye muligheder trods modstand fra Egnsudviklingsdirektoratet

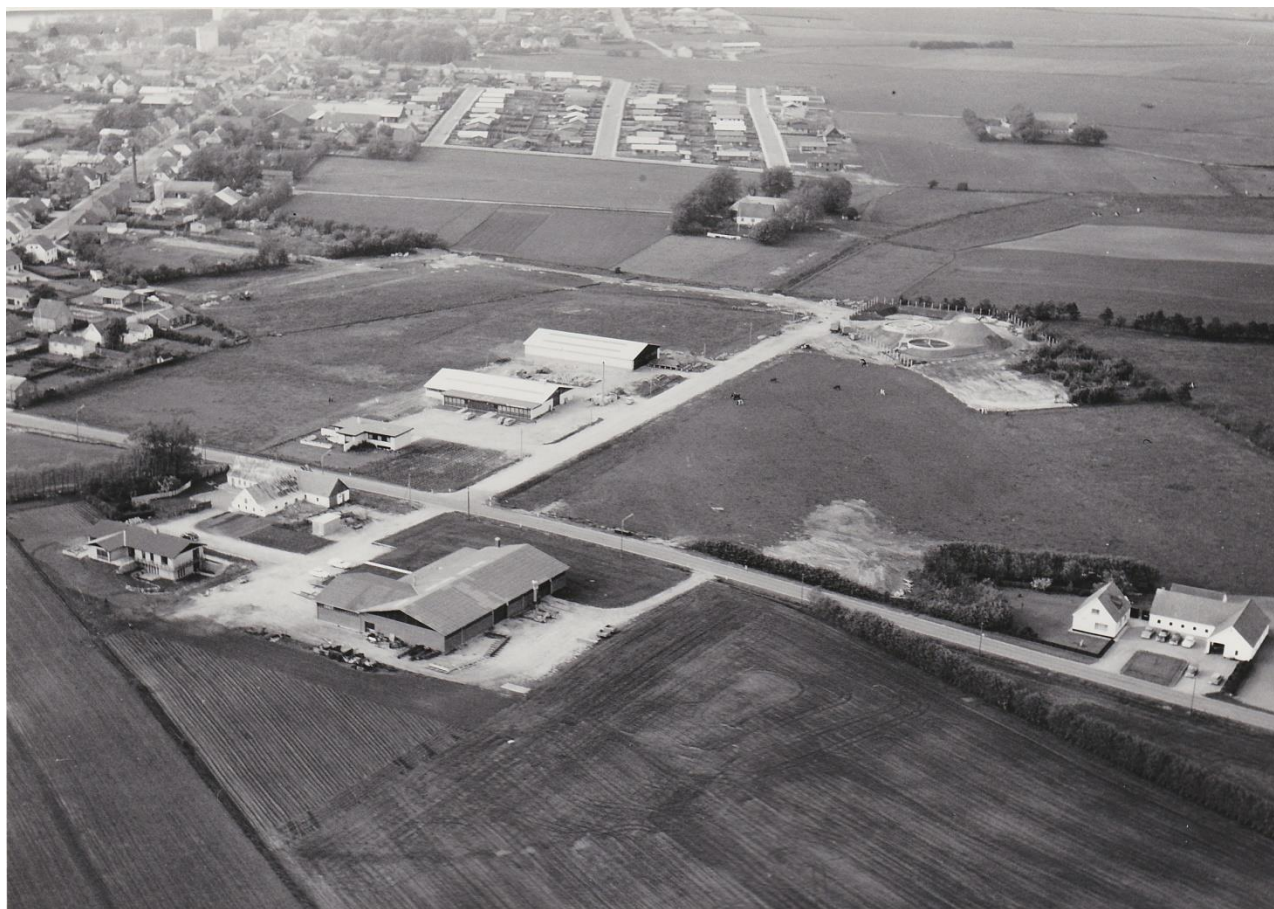
I løbet af 1968 havde Farsø Erhvervsråd haft møder med Egnsudviklingsdirektoratet i Silkeborg, og herfra var beskeden ”at der ikke kan gives egnsudviklingslaan til industrier i Farsø.”⁷⁴ I slutningen af året tog en delegation bestående af sognerådsformand J.A. Christensen og formanden for Farsø Erhvervsråd, Cajus Lilholt, til København for at mødes med folketingsudvalget, der arbejdede med en ny egnsudviklingslov. De anmodede ifølge Aalborg Stiftstidende den 5. december 1968 udvalget om ”ikke at glemme storkommunerne, der i dag har en befolkningsmæssig og erhvervsmæssig skæv fordeling”.⁷⁵ Endvidere kunne det oplyses, at: ”man har store byggemodnings-projekter i gang i Farsø bys sydlige del med henblik på industri. Der er således gode forhold at byde virksomheder, der vil flytte til Farsø. Den lovgivningsmæssige baggrund må blot være i orden, understregede deputationen over for folketingsudvalget.”⁷⁶

Hermed fik man luftet utilfredsheden med den daværende ordning og fik sendt en opfordring til udvalget om at ændre på vilkårene, så byer som Farsø kunne opnå støtte til udflytning af industrivirksomheder. På den korte bane ændrede det ikke meget for Farsø, da 1960’erne endte med, at man ikke fik del i egnsudviklingsstøtten til opførelse af industrihuse, som både Løgstør og Aars nød godt af. Dog fik karetmager Evan Rolighed et håndværkerlån i december 1967 til sin fabrik i kommunens industrikvarter, som kommunen til gengæld skulle garantere for.⁷⁷ Farsø Erhvervsråd kunne dog bryste sig af andre ganske fine resultater i slutningen af 1960’erne. Rådet foreslog i 1967, at der skulle etableres en vejforbindelse mod nord over Trend Å ved Fredbjerg. Det var ikke en ny ide, men faktisk en idé der havde eksisteret i 50 år uden at blive realiseret. Men med samarbejdet mellem Strandby-Farsø Kommune og Flejsborg-Hyllebjerg-Vester Hornum Kommune i forbindelse med nyt plejehjem, sygehuset og på skoleområdet gav det god mening at skabe en ny forbindelse. Erhvervsrådet pegede også på, at det ville gavne handels- og erhvervslivet i Farsø.⁷⁸ Denne gang gik sognerådet med på forslaget, og vejen blev etableret i de kommende år.

1967 var også året, hvor der flyttede to virksomheder til Farsø, som Farsø Erhvervsråd også havde en andel i kunne realiseres. Fra Vester Hornum kom tømrermester Svend Madsen og søn og opførte bygninger til deres firma SM Byggeindustri, der beskæftigede en snes mænd foruden murere, sanitetsmede, elektrikere og malere. De havde specialiseret sig i at producere færdighuse. Fabrikant Chr. Havemose flyttede ligeledes sin smedeforretning til Farsø fra Fredbjerg. Havemose havde specialiseret sig i staldmekanisering med blandt andet hængebaner, udmugningsanlæg og kornelevatorer.⁷⁹ Smedeforretningen blev opført i den sydlige del af byen ved Svoldrupvej, hvor Havemose opkøbte et par landbrugsejendomme, hvorfra han de kommende år udstykkede flere grunde til virksomheder. Området udviklede sig til et industriområde, som altså blev etableret på privat initiativ.

Den 14. januar 1970 kunne man endelig glæde sig over at få del i egnsudviklingsstøtten. På sognerådsmødet blev følgende behandlet:⁸⁰

Direktoratet for Egnsudvikling har meddelt at det ikke har imødekommet en ansøgning fra kommunen om lån til delvis dækning af udgifterne ved opførelse af et industrihus i Farsø til Farsø Møbelfabrik. Til gengæld tilsagn om finansieringsbistand til delvis dækning af udgifterne ved udvidelse af de bestående fabriksanlæg og ved anskaffelse af maskiner.

Industri kvarteret i den sydlige del af Farsø fotograferet i 1968. Nederst i billedet ses fabrikant Chr. Havemoses fabrik. På den anden side af vejen ligger SM Byggeindustri. Fotograf: Aksel Jakobsen. Lokalthistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

Hermed fik Farsø Erhvervsråd endelig en ansøgning igennem Egnsudviklingsdirektoratet, selvom man ikke fik støtte til opførelsen af et industrihus, som man havde forsøgt gennem flere år. I stedet fik ejerne af Farsø Møbelfabrik, Harald og Verner Frost, 200.000 kr. og statsgaranti på et lån på 775.000 kr. til udvidelse af møbelfabrikken og indkøb af nye maskiner.

De øvrige erhvervsaktører

Da 1960'erne efterhånden er fem årtier væk, er det en udfordring at finde personer, der har førstehandsviden om, hvordan udviklingen i Farsø foregik i perioden. Der er ingen tilbage fra det politiske segment, som kan fortælle om magtstrukturen i sognerådet, men fra erhvervslivet er der to personer, som selv var i fuld gang med at opbygge deres virksomheder i netop 1960'erne. Den ene er vognmand Bent Andersen, der fra 1956 og frem, drev Farsø Vognmandsforretning, bedre kendt under navnet Nordjyllands Fragttransport. Den anden er maskinhandler Poul V. Nielsen som fra 1953 var medejer af Farsø Maskinværksted, som har udviklet sig til Farmas, der i dag forhandler landbrugsmaskiner til store dele af Nord- og Midtjylland. Begge fortæller, at de havde så travlt med deres virksomheder, at de ikke interesserede sig synderligt meget for sognerådet i Strandby-Farsø kommune, men har alligevel været i berøring med det på forskellige måder.

Bent Andersens lastbil transporterer traktorer til Farsø formentlig omkring 1960. Foto: Bent Andersen. Privateje.

Vognmand Bent Andersen

Bent Andersen overtog som 23-årig Svend Juel Pedersens vognmandsforretning i 1956, som han førte videre under navnet Farsø Vognmandsforretning. Til vognmandsforretningen hørte to lastbiler, en Bedford årgang 1954 og en Dodge årgang 1948 samt en anhænger. Dertil kom det væsentligste, nemlig en griserute til Aars Andelsslagteri samt en fragtrute til Aalborg to gange om ugen samt forefaldende kørsel af forskellig art. En typisk dag foregik således: *"Vi startede på griseruten omkring midnat. Seks læsfulde med 40 grise på hvert blev indsamlet og håndlæsset på egnen for at blive transporteret til slagteriet. Når vi var færdige med det, blev lastvognen rengjort med henblik på eftermiddagens andre opgaver."*⁸¹

To gange om ugen transporterede Bent Andersen smør fra Andelsmejeriet Fælleslykke til Aalborg til videre eksport. Med sig retur havde han varer med fra Københavnerbådene, blandt andet produkter fra Tuborg og Carlsberg, maling, kolonial, kaffebønner med mere. Han leverede også jern til de lokale smedeværksteder, som producerede landbrugsmaskiner til nærområdet.⁸² Begyndelsen var hård, men forretningen udvidede sig hurtigt, og Bent Andersen kunne opkøbe eller etablere flere ruter. Han havde i 1957 købt en stor industrigrund på Tulipanvej i Farsø, hvor han løbende opførte garager til sine lastbiler. På nabogrunden lå Farsø Møbelfabrik og Bent Andersen så store muligheder i møbeltransport på tværs af landet. Han etablerede en fragtrute fra Farsø til Viborg, Vejle, Fredericia, Odense og København, og den 16. december 1959 kørte han den første møbeltransport til København.⁸³ Ruten startede ved Gøttrup Møbelfabrik ved Fjerritslev, dernæst sydpå til Aggersund Møbelfabrik, Sannemann Møbelfabrik i Ranum, Farsø Møbelfabrik og sidst Ullits Møbelfabrik. Ruten viste sig at være givtig, og hans investering i en møbelbus til udelukkende at fragte møbler var en givtig forretning. Indtil da havde han brugt grisebilen, som trods grundig rengøring ikke kunne blive lugtfri, og det rynkede de københavnske møbelhandlere noget på næsen af.⁸⁴

Det gik rigtig stærkt i 1960'erne, hvor der i 1963 og 1965 blev bygget flere garager, mens der i 1967 også blev opført værksted på Tulipanvej. I 1969 var firmaet, der nu gik under navnet Nordjyllands Fragttransport, blevet udvidet til at have 18 lastbiler, mens flere var på vej for at erstatte nedlagte jernbaners godstransport. Bent Andersen havde også for egen regning oprettet en

Bent Andersen ved møbelbussen fra 1959 som for alvor satte gang i møbeltransporten på fragtruten til København. Foto: Bent Andersen. Privateje.

fragtcentral i Aars, og udviklingen fortsatte med uformindsket styrke op gennem 1970'erne og 1980'erne⁸⁵, hvor forretningen blev den største vognmandsforretning i landet. I 1989 blev fragtmændenes monopol på fragtruter ophævet, og da han blev udelukket fra at bruge en stor del af landets fragtcentraler på grund af uenighed med de øvrige vognmænd, måtte han i 1990 sælge sit livsværk til Transportgruppen.⁸⁶

Maskinhandler Poul Nielsen

I 1942 kom Poul Nielsen i lære som maskinarbejder hos sin farbror, Kr. Poulsen, der ejede Farsø Maskinværksted, hvor han efterfølgende arbejdede nogle år. Efter en afstikker til Island og soldatertjeneste kom han tilbage til maskinværkstedet som kompagnon i 1953. I 1971 blev firmaet omdannet til et aktieselskab, og Poul Nielsen blev ansat som direktør.

Poul Nielsen havde mest interesse for maskinhandel og de to kompagnoner slog ind på maskinhandel til landbruget. De fik først forhandling med Allgaier/Porsche traktorer, siden Bukh og i 1968 Ford. Det var en svær branche, og da det var sværest, var der seks maskinhandlere i Farsø, så det var hård konkurrence om kunderne. Poul Nielsen fik succes med at brede forhandlingen ud over hele Vesthimmerland, og han opbyggede en trofast kundekreds omkring Løgstør, Aars, Aalestrup og Gedsted. Med tiden voksede forretningen, og Poul Nielsen kunne overtage konkurrenterne, blandt andet Traktor-Kompagniet i 1993, som var den største konkurrent i Farsø. I dag hedder firmaet Farmas og har forhandling af New Holland landbrugsmaskiner i store dele af Nord- og Midtjylland.

Farsø Maskinværksted med forhandling af Allgaier-traktorer fotograferet i midten af 1950'erne, hvor man havde værksted på C.R. Brix Vej 10. Fotograf ukendt. Lokalhistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

Erfaringer med sognerådet

Bent Andersen havde gennem 1960'erne i forbindelse med opbygningen af sin vognmandsforretning berøring med sognerådet flere gange, blandt andet ved ansøgninger om fragtruter, etablering af fragtcenral samt ved opførelse af bygninger på sin matrikel i industriområdet. Helt overordnet ser han sognerådet som værende domineret af landmændene, og manglen på erhvervsfolk i rådet gjorde, at man ikke var så udviklingsorienteret som for eksempel i nabobyen Aars. Han beskriver Sognerådsformanden J.A. Christensen som en forsigtig mand, og sognerådet var meget optaget af, at kommunens økonomi var sund og bundlinjen stemte. Man regnede med, at sygehuset i Farsø var så vigtigt et aktiv, at det i sig selv kunne tiltrække virksomheder til byen og kommunen.⁸⁷

Poul Nielsen har det samme indtryk af sognerådet. Han havde gennem sin farbror Kr. Poulsen et godt kendskab til sognerådsformand J.A. Christensen. Kr. Poulsen og J.A. Christensen var udlært sammen og bevarede kontakten gennem livet, og J.A. Christensen kom jævnligt forbi maskinværkstedet. Poul Nielsens indtryk af J.A. Christensen er, at han var ”meget rolig og afdæmpet, fornuftig og han sagde aldrig noget overilet, men han satte heller ikke gang i noget.”⁸⁸ Med hensyn til Christensens indsats i sognerådet så var det ikke noget, som Poul Nielsen interesserede sig ”synderligt meget for” på dette tidspunkt, da han helt overordnet mener, at sognerådsmedlemmerne var mere interesseret i at bestemme over kommunen end i at udvikle den,

*Farsø Sygehus på
Højgårdsvej fotograferet i
begyndelsen af 1990'erne.
Fotograf ukendt.
Lokalhistorisk Arkiv for
Farsø og Omegn.*

og de gik meget op i at bevare sygehuset i byen. Han betegner J.A. Christensen som kommunemand og ikke forretningsmand, hvilket i øvrigt var kendetegnende ved hele sognerådet.⁸⁹

I forbindelse med den direkte kontakt med sognerådet oplevede Bent Andersen stor opbakning til sine ansøgninger om nye fragtruter og i forbindelse med etableringen af fragtcentral i Farsø i slutningen af 1960'erne. Byggeansøgningerne blev også godkendt, og det samme gjorde udstykningerne i forbindelse med Bent Andersens opkøb af jord til sin forretning. Selvom han etablerede sig i industrikvartret i 1957-1959, var det ikke kommunen han skulle forhandle med i forbindelse med køb af jorden. Jorden ejedes af landmand Johannes Nielsen, og Bent Andersen nåede at købe jord af ham seks gange. Andersens nabo, Farsø Møbelfabrik, havde også opkøbt jorden i industrikvarteret fra en anden landmand.⁹⁰

Manglen på industrigrunde ejet af kommunen var ifølge Poul Nielsen en udfordring, da han i slutningen af 1960'erne ønskede at etablere nyt maskinværksted med plads til forhandling af landbrugsmaskiner. Han tog kontakt til sognerådet, hvor J.A. Christensen ikke var videre lydhør eller løsningsorienteret i forhold til Nielsens ønsker om en grund.⁹¹ Dette skyldes formentlig, at sognerådet ikke havde passende grunde til salg, da man helt overordnet overlod dette til private, som tilfældet var med Bent Andersen og Farsø Møbelfabriks opkøb af jord fra landmændene. J.A. Christensens og sognerådets passivitet i forbindelse med opkøb af landbrugsjord omkring Farsø til udstykning af industrigrunde, medførte, at Poul Nielsen overvejede at flytte forretningen til Aars Kommune, hvor der ikke var problemer med at skaffe egnede grunde. Han valgte dog at blive i Farsø, da smedemester Chr. Havemose i 1967 havde opkøbt en landbrugsejendom i den sydlige ende af Farsø, hvor han opførte sit værksted. Dette opkøb satte gang i udviklingen af industrikvarteret, som har udviklet sig frem til i dag og huser en stor del af byens industri. Poul Nielsen købte en grund af Havemose og kunne i 1974 flytte sin forretning til Fabriksvej 1 i en bygning på 2.300 m². Den er senere blevet udvidet flere gange til den nuværende størrelse på 10.000 m², og hver gang blev jorden købt af Havemose.⁹²

Bent Andersen og Poul Nielsens erindringer fra 1960'erne stemmer meget godt overens med den generelle vurdering af sognerådets ageren i 1960'erne.

Indvielsen af Farsø Maskinværksted nye bygninger på Fabriksvej 1 i Farsø den 17. maj 1974. Fotograf ukendt. Lokalthistorisk Arkiv for Farsø og Omegn.

Sognerådets rolle i forbindelse med egnsudviklingen

Denne gennemgang af sognerådets indflydelse på erhvervsudviklingen viser, at rådets fokusområder lå helt andre steder end på at få tiltrukket industri til byen. Hovedfokus var helt sikkert rettet mod at beholde og få udvidet Farsø Sygehus. Det var i hvert fald sognerådsformanden Jens Jensens vigtigste indsatsområde, hvilket også lykkedes til sidst. Det skete dog på bekostning af arbejdet med at skaffe industri til byen, som sognerådet selv erkendte i mødet i januar 1966. Som Bent Andersen udtalte, så regnede man med at sygehuset kunne trække virksomheder til byen. Man formåede også at tiltrække mindre virksomheder fra lokalområdet, som flyttede produktionen ind til Farsø, men den helt store udflytning af en industrivirksomhed fra hovedstaden, som virkelig ville have løftet Farsø, blev aldrig en realitet.

En gennemgang af sognerådsprotokollerne fra 1953 til 1970 viser, at ordet "egnsudvikling", i en eller anden form, kun blev nævnt 13 gange i løbet af 2.200 sideres referater fra sognerådsmøderne. Første gang er den 13. marts 1963, hvor Nordjyllands Erhvervsråd fremsendte en skrivelse vedrørende opførelse af industrihuse i henhold til egnsudviklingsloven. Næste gang er ved mødet den 18. november 1965, hvor kontorchef Richard Larsen deltager i mødet med sognerådet og Farsø Erhvervsråd. Dette møde skete på initiativ af erhvervsrådet, og det er tydeligt, at det var dem, der havde visionerne og tog initiativet til at skaffe virksomheder til Farsø.

Tidligere kommunaldirektør i Farsø Kommune i perioden 1986 til 2004, Henning Olsen, har i sin bog, *Farsø Kommunalbestyrelses Krønike – 1970-2007*, behandlet perioden 1970 til 2007 med særligt fokus på kommunalbestyrelsens arbejde. Han er af den opfattelse, at man først fik sat Farsø i centrum i 1978, hvor boghandler E. Rabøl Jørgensen blev valgt som borgmester, og man begyndte at arbejde målrettet for at udvikle Farsø som centerby. Dette fortsatte ind i 1980'erne, hvor man satte gang i en professionel tilgang til arbejdet med at søge egnsudviklingsstøtte. Indtil da havde Nordsogns listen og gårdejerne styret sognerådet, hvilket gjorde det svært at få gennemført en målrettet erhvervspolitik i Farsø. Ved forhandlingerne med Egnsudviklingsdirektoratet manglede man, at sognerådet tog en ledende rolle og udviste professionalisme i forhold til at få ansøgningerne igennem.⁹³

Situationen i Strandby-Farsø kommune står i skarp kontrast til udviklingen i Aars i samme periode. Forskellen på de to byer er uden tvivl sognerådets engagement og en klar linje i forhold til udviklingen af de to byer. I Aars kom sognerådsformanden Holger Mikkelsen med klare visioner og initiativ. Selvom han var valgt på Landbolisten, stod han sammen med Borgerlisten og Socialdemokratiet for en erhvervs-orienteret politik. Holger Mikkelsen førte selv an i forhandlingerne med både staten, virksomhederne og Egnsudviklingsdirektoratet, og der var aldrig langt fra tanke til handling. Dette gav modparten indtryk af, at der i kommunen var en stor opbakning til det givne projekt, hvilket åbnede døren for at Vesthimmerlands Gymnasium, Lyngsø, Støbco, landbrugsskolen, eksternatskolen og flere andre, blev etableret i byen.⁹⁴ Sognerådet i Aars arbejdede målbevidst på at gøre byen så attraktiv som muligt i forhold til nye indbyggere men også i forhold til nye virksomheder. I 1967 blev Holger Mikkelsen interviewet til en artikel i tidsskriftet ”Ingeniør- og Bygningsvæsen” med titlen ”*Fremsynethed skabte ekspansioner*”. Heri redegøres for byens udvikling i 1950'erne og 1960'erne og især sognerådets arbejde som var blevet påbegyndt i 1950'erne:⁹⁵

Allerede i begyndelsen af 1950-erne forudsaa sogneraadet, at kommunen muligvis kunne faa del i en forventet industriel ekspansion, og startede en fornuftig jordpolitik, som var og er vores bedste aktiv. Der bevilgedes mange penge til køb af arealer med henblik paa baade bolig- og erhvervsbyggeri, til byggemodning og til udbygning af kloak- og vejnettet.

Men samtidig stod det klart, at skulle vi forvente tilflytning af nye virksomheder, maatte der foretages en planlægning og gennemførelse af en række faciliteter. Og i denne forbindelse tænkte vi især paa skolevæsenet. Det er en kendsgerning, at virksomhedsledere, som forhandler med en kommune om placeringen af deres firmaer i det paagældende omraade, først spørger om, hvorledes det ligger med uddannelsesmuligheder for børnene til de medarbejdere, der skal flytte med. Mange kommuner har set virksomheder ”gaa deres næse forbi”, fordi uddannelsesspørgsmaalet ikke var løst.

Vi ønskede ikke at komme i den samme situation, og aftalte med fire nabokommuner at udbygge det kommunale skolevæsen, som i dag er i stand til at dække et behov for et bysamfund med 10.000 indbyggere. Samtidig lykkedes det at faa opført et gymnasium, ”Vesthimmerlands Gymnasium”, der har vist sig overordentlig værdifuld.

Denne fremsynethed og planlægning var afgørende i forhold til at tiltrække de rette virksomheder. Holger Mikkelsen var også af den overbevisning at egnsudviklingsstøtten havde været udslagsgivende for, at virksomhederne havde flyttet produktionen til industri kvarteret i Aars.⁹⁶ Strandby-Farsø sogneråd havde ikke en sognerådsformand med de samme visioner og ideer til udviklingen af byen. Man fik hurtigere gang i egnsudviklingsansøgningerne i Aars, og vigtigst af alt så fik man fat i de rigtige virksomheder, der opfyldte kravene til, at ansøgningerne gik igennem. Det var sunde og etablerede virksomheder med gode muligheder for at kunne bruge den arbejdskraft som Vesthimmerland havde at tilbyde. Det lykkedes ikke for Farsø at finde en tilsvarende solid samarbejdspartner. Desuden ser det ud til, at Egnsudviklingsdirektoratet ret hurtigt har afskrevet

Farsø som en kandidat til at få egnsudviklingsstøtte, da man ikke havde tilstrækkelig arbejdskraft til rådighed. Til mødet i november 1965 kunne Farsø Erhvervsråd fremvise 40 ansøgninger til arbejde indenfor industrien, mens Aars et par måneder før havde fået 476 ved hjælp af en tilsvarende annoncekampagne. Med kun 15 kilometer mellem de to byer kunne Farsøs overskydende arbejdskraft også nemt flyttes til industrivirksomhederne i Aars.

Sognerådet i Strandby-Farsø Kommunes ageren i 1960'erne ligner i høj grad forholdene i Jetsmark Kommune i Vendsyssel, hvor sognerådet også overlod initiativet til borgerne, der etablerede et erhvervsråd. Dette erhvervsråd arbejdede utrætteligt på at gøre Jetsmark interessant for erhvervsvirksomheder og Egnsudviklingsdirektoratet. Den største succes var gennemførelsen af en erhvervsudstilling, som viste, at kommunen kunne tilbyde noget ekstra til virksomhederne. Dermed lykkedes det for Jetsmark at få flere virksomheder til kommunen, hvilket i høj grad hjalp på områdets store arbejdslededsproblem.⁹⁷

Ligheden mellem Jetsmark og Strandby-Farsø kommuner er stor, især i forbindelse med sognerådernes mangel på initiativ i forbindelse med egnsudviklingsstøtten. At Jetsmark fik succes med at få tilført arbejdspladser skyldes, at man havde et stort arbejdslededsproblem, hvilket slet ikke i samme grad var tilfældet i Farsø. Dette var formentlig den væsentligste grund til, at man ikke fik succes med egnsudviklingsstøtten, og årsagen til at de store virksomheder fandt andre og bedre egnede områder til udflytningen af deres produktion. Desuden var sognerådet i Strandby-Farsø fastlåst i de gamle mønstre, og man gjorde, som man altid havde gjort. Man var slet ikke opmærksom på mulighederne i forbindelse med udflytningen af industrivirksomheder i begyndelsen af 1960'erne, og hvordan det på sigt kunne gavne kommunen. Da man endelig indså det, var toget så at sige kørt, og naboerne havde taget teten i forhold til at blive industricentre i Vesthimmerland.

Afslutning

Industriudviklingen i 1960'ernes Farsø endte således uden den store succes i forbindelse med at få del i egnsudviklingsstøtten, men man fik trods alt sat gang i udvikling af byens industrikvarterer. Lokale håndværksmestre slog sig ned i Farsø, som ved kommunesammenlægningen blev hovedbyen i Farsø storkommune. Sognerådets prestigeprojekt, Farsø Sygehus, blev bevaret, fik nye bygninger og eksisterer stadigvæk som en stor arbejdsplads. Møbel- og træindustrien fik stærkt fodfæste, og der kom flere nye virksomheder til byen. Kommunalbestyrelsen lærte af tidligere tiders fejltagelser, og ved en målrettet strategi i 1980'erne fik man styr på udviklingen i Farsø og opnåede fine resultater med at tiltrække midler til et erhvervsudviklingscenter. Erhvervsudviklingscentret blev indviet i 1988 og skulle hjælpe træindustrien i byen med at afprøve og udvikle nye produkter. Det lykkedes dog aldrig for Farsø at indhente Aars og Løgstørs forspring, og især Aars kan i dag se tilbage på 1960'erne som de skelsættende år, hvor fundamentet for byens fortsatte udvikling blev grundlagt. Udviklingen i Aars kom dog også Farsø til gode, da mange indbyggere herfra fik arbejde på virksomhederne i Aars, såsom Lyngsø, Dania, Danpo med flere, hvilket bidrog til udviklingen af Farsø. Man kan dog godt stå tilbage med fornemmelsen af, at hvis sognerådet i Farsø havde været lidt mere på forkant, så kunne udviklingen i byen have set markant anderledes ud.

Litteraturliste

- Glerup, Martin: "Himmerlandske husmandsbørn skabte Danmarks største fragtmandsfirma". 2014.
- Illeris, Sven: Egnsudvikling – egnsudviklingens historie i Danmark. Byplanhistoriske Noter 54. Dansk Byplanlaboratorium, 2005.
- Illeris, Sven: Centraladministration og byplanlægning 1938- ca. 1975. Byplanhistoriske skrift nr. 73. Dansk Byplanlaboratorium, 2014.
- Iversen, Kim Ørsted: "Egnsudviklingens aktører i 1960'ernes Aars" i "Viljen til Velfærd, Velstand og Vækst, Iværksættere, Entreprenører og Industriherrer i Provinsen". 2018.
- Maskell, Peter: Egnsudviklingsstøttens betydning 1972-80. Publikation 25, Institut for Trafik-, Turist- og Regionaløkonomi, Handelshøjskolen i København. 1981.
- Maskell, Peter: Egnsudviklingsstøttens effekt - en kompleks størrelse. Byplan, 35, 6, 1983.
- Maskell, Peter: Industriens flugt fra storbyen. Skrifter fra Institut for Trafik-, Turist- og Regionaløkonomi, Handelshøjskolen i København. 1986.
- Maskell, Peter: Nyetableringer i industrien. København: Handelshøjskolens Forlag. 1992.
- Møller, Børge: "Erhvervsfremme i en nordjysk arbejdsløshedssø" i "Erhvervshistorisk Årbog 2017,2". 2017.
- Olsen, Henning: "Farsø Kommunalbestyrelses Krønike – 1970-2007". 2017.
- Olsen, Henning: "Vannerup Skole 1887-1965" i Vesthimmerlands Lokalhistorie Årsskrift 2019. 2019.
- Palludan, Inge: "Farsø Handelsstandsforening – 50 års jubilæum". 2014.
- Søndergaard, Morten Karnøe: Egnsudviklingens regionale variationer. Træk af udviklingen i udkantsområdernes Danmark, ca. 1960-2005". *Sjæklen* 2009, Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg. 2010.
- Danmarks statistik, Statistisk Årbog 1965.
- Danmarks statistik, Statistisk Årbog 1970.
- Danmarks statistik, Statistisk Årbog 1975.
- Vegger, S. Bugge og Poul B. Jørgensen: "Farsø Borgerforening 1894-1994". 1994.

Anvendte aviser

Aalborg Amtstidende
Aalborg Stiftstidende
Farsø Avis
Løgstør Avis
Ny Tid

Kilder

Rigsarkivet

Direktoratet for Egnsudvikling:

Mødereferater vedr. håndværkerlån (1967-1984) 58: 1962 8 24 220 - 1966 6 7 274.

Mødereferater vedr. håndværkerlån (1967-1984) 59: 1966 7 5 275 - 1970 3 19 324. Rigsarkivet.

Strandby-Farsø Kommune, Sognerådet:

Forhandlingsprotokol (1842-1970) 101-8: 1953–1959.
Forhandlingsprotokol (1842-1970) 101-9: 1959–1962.
Forhandlingsprotokol (1842-1970) 101-10: 1962–1965.
Forhandlingsprotokol (1842-1970) 101-11: 1965–1967.
Forhandlingsprotokol (1842-1970) 101-12: 1967–1969.
Forhandlingsprotokol (1842-1970) 101-13: 1969–1970.

Interviews og samtaler

Bent Andersen, vognmand i Farsø, medlem af kommunalbestyrelsen i Farsø og Farsø Erhvervsråd.
Bent Thorup, formand for Farsø Lokalhistoriske Arkiv.
Henning Olsen, kommunaldirektør i Farsø Kommune 1986-2004.
H.P. Sauer, manufakturhandler i Farsø og tidligere formand for Farsø Lokalhistoriske Arkiv.
Poul V. Nielsen, ejer af Farsø Maskinværksted, senere kendt som Farma.

Noter

-
- ¹ Aalborg Stiftstidende, den 14. november 1964.
 - ² Illeris, 2005, s. 22-23.
 - ³ Maskell, 1983, s. 186.
 - ⁴ Søndergaard, 2009.
 - ⁵ Møller, 2017, s. 74-135.
 - ⁶ Iversen, 2018, s. 166-215.
 - ⁷ Løgstør Avis, den 25. januar 1951.
 - ⁸ Løgstør Avis, den 13. december 1949.
 - ⁹ Løgstør Avis, den 25. januar 1951.
 - ¹⁰ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 24. maj 1954.
 - ¹¹ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 28. september 1966.
 - ¹² Interview med Henning Olsen, den 31. juli 2019.
 - ¹³ Løgstør Avis, den 7. marts 1958.
 - ¹⁴ Interview med Henning Olsen, den 31. juli 2019.
 - ¹⁵ Olsen, 2019, side 35.
 - ¹⁶ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 11. december 1963.
 - ¹⁷ Ny Tid, den 5. januar 1964.
 - ¹⁸ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 8. januar 1964.
 - ¹⁹ Interview med Henning Olsen, den 31. juli 2019.
 - ²⁰ Løgstør Avis, den 21. december 1983.
 - ²¹ Interview med H.P. Sauer, den 10. oktober 2019.
 - ²² Aalborg Stiftstidende, den 14. august 1960.
 - ²³ Aalborg Stiftstidende, den 1. marts 1963.
 - ²⁴ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 14. december 1966.
 - ²⁵ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 12. oktober 1966.
 - ²⁶ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 8. maj 1963.
 - ²⁷ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 9. oktober 1963.
 - ²⁸ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 14. december 1966.
 - ²⁹ Danmarks Statistik, Statistiske Årbøger, 1965, 1970 og 1975.
 - ³⁰ Danmarks Statistik, Statistiske Årbøger, 1965, 1970 og 1975.

-
- ³¹ Danmarks Statistik, Statistiske Årbøger, 1965, 1970 og 1975.
- ³² Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 10. december 1958.
- ³³ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 10. februar 1960.
- ³⁴ Aalborg Stiftstidende, den 18. januar 1966.
- ³⁵ Ny Tid, den 1. november 1961.
- ³⁶ Aalborg Stiftstidende den 17. juni 1964.
- ³⁷ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 28. september 1966.
- ³⁸ Aalborg Stiftstidende, den 18. januar 1966.
- ³⁹ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 18. april 1967.
- ⁴⁰ Aalborg Amtstidende, den 16. august 1968.
- ⁴¹ Ny Tid, den 26. september 1961.
- ⁴² Ny Tid, den 30. november 1965.
- ⁴³ Statistisk Årbog 1965, tabel 250.
- ⁴⁴ Vegger, 1994, s. 10.
- ⁴⁵ Palludan, 2014, s. 8-12.
- ⁴⁶ Aalborg Stiftstidende, den 27. maj 1965.
- ⁴⁷ Aalborg Amtstidende den 24. september 1965, og Palludan, 2014, s. 11.
- ⁴⁸ Aalborg Amtstidende den 19. oktober 1965.
- ⁴⁹ Iversen, 2018, s. 187 ff.
- ⁵⁰ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 10. november 1965.
- ⁵¹ Ny Tid, den 13. november 1965.
- ⁵² Aalborg Stiftstidende, den 12. november 1965.
- ⁵³ Farsø Avis, den 11. november 1965.
- ⁵⁴ Farsø Avis, den 11. november 1965.
- ⁵⁵ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 18. november 1965.
- ⁵⁶ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 18. november 1965.
- ⁵⁷ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 18. november 1965.
- ⁵⁸ Iversen, 2018, s. 187.
- ⁵⁹ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 18. november 1965.
- ⁶⁰ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 18. november 1965.
- ⁶¹ Aalborg Stiftstidende den 24. marts 1966.
- ⁶² Aalborg Stiftstidende, den 29. oktober 1967.
- ⁶³ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 27. april 1966.
- ⁶⁴ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 11. maj 1966.
- ⁶⁵ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 9. november 1966.
- ⁶⁶ Aalborg Stiftstidende den 10. november 1967.
- ⁶⁷ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 12. april 1967.
- ⁶⁸ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 29. juni 1967.
- ⁶⁹ Unavngiven avisartikel, efteråret 1967.
- ⁷⁰ Ny Tid, den 11. april 1968.
- ⁷¹ Aalborg Amtstidende, den 13. april 1968.
- ⁷² Ny Tid, den 19. maj 1968.
- ⁷³ Aalborg Amtstidende, den 19. maj 1968.
- ⁷⁴ Aalborg Amtstidende, den 3. maj 1968.
- ⁷⁵ Aalborg Stiftstidende, den 5. december 1968.
- ⁷⁶ Aalborg Stiftstidende, den 5. december 1968.
- ⁷⁷ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 13. december 1967.
- ⁷⁸ Aalborg Amtstidende, den 11. marts 1967.
- ⁷⁹ Aalborg Stiftstidende, den 26. marts 1967.
- ⁸⁰ Strandby-Farsø sogneråd, forhandlingsprotokol den 14. januar 1970.
- ⁸¹ Glerup, 2014, s. 29-30.
- ⁸² Interview med Bent Andersen, den 18. september 2019.
- ⁸³ Glerup, 2014, s. 40-42.
- ⁸⁴ Interview med Bent Andersen, den 18. september 2019.
- ⁸⁵ Aalborg Stiftstidende, den 18. maj 1969.
- ⁸⁶ Glerup, 2014, s. 60-61.
- ⁸⁷ Interview med Bent Andersen, den 18. september 2019.

⁸⁸ Interview med Poul Nielsen, den 22. oktober 2019.

⁸⁹ Interview med Poul Nielsen, den 22. oktober 2019.

⁹⁰ Interview med Bent Andersen, den 18. september 2019.

⁹¹ Interview med Poul Nielsen, den 22. oktober 2019.

⁹² Interview med Poul Nielsen, den 22. oktober 2019.

⁹³ Interview med Henning Olsen, den 31. juli 2019.

⁹⁴ Iversen, 2018, s. 198-207.

⁹⁵ Aars Avis, 13. juli 1967.

⁹⁶ Iversen, 2018, s. 204

⁹⁷ Møller, 2017, s. 74-135.